God vård och omsorg på barnhem

En studie av chefers diskursiva konstruktioner och subjektspositioner

Maija Hoving

015376619

Helsingfors universitet

Statsvetenskapliga fakulteten

Socialpsykologi

Magisteravhandling

2026

Arbetets titel: God vård och omsorg på barnhem: En studie av chefers diskursiva konstruktioner och subjektspositioner

Författare: Maija Hoving
Månad och år: juni 2026
Sidantal: 66

Nyckelord: god vård och omsorg, chef, ledarskap, barnskydd, barnhem, kritisk diskursiv psykologi

Sammandrag:
God vård och omsorg är ett omtalat ämne inom barnskyddet och boendeenheter. Överlappande rekommendationer, publikationer samt rapporter finns tillhands för att vägleda fältet, men där tidigare forskning om ämnet saknas. Syftet med magisteravhandlingen är att undersöka hur chefer på barnhem konstruerar god vård och omsorg samt hur de subjektspositioneras i relation till dessa konstruktioner. Analysen av materialet, som bestod av åtta semistrukturerade intervjuer, tar sig an frågorna ur ett specifikt socialpsykologiskt och diskursivt perspektiv, den följer ett socialkonstruktionistisk ramverk och en kritisk diskurs psykologisk analysmetod.
Ur chefernas utsagor och språkbruk i intervjuerna har diskursiva konstruktioner av god vård och omsorg formats. Resultatet visar fyra framträdande tolkningsrepertoarer förankrat i god vård och omsorg på barnhem: klientcentrerat arbete, samarbete, yrkeskunskap, och rutiner i vardagen. Diskurserna innehåller tydliga subjektspositioner, där chefen positionerar sig själv samt andra aktörer inom barnskyddet i relation till dessa tolkningsrepertoarer. Cheferna subjektspositionerar sig själva som de flexibla, lyhörda och empatiska vuxna, och samtidigt som den administrativa, ansvarstagande, auktoritativa och möjliggörande chefen. Barnen ses som både en aktiva och självständig mottagare av vården, samt som ett mätbart objekt för utvärdering och utveckling. Personalen på barnhemmen subjektspositionerades däremot som vårdens primära bärare, den yrkesskickliga kunnande aktören, men även där som subjekt för kontinuerlig utveckling och som den sociala förebilden för barnen.
Både tolkningsrepertoaren och subjektspositionerna innehåller ideologiska dilemman som presenteras i avhandlingens diskussion. Dessa ideologiska dilemman kan kategoriseras som; det splittrade ledarskapet, balansen mellan barnets delaktighet och vardagens struktur, samt den ideala gentemot den praktiska realiteten av samarbete. De ideologiska dilemman och spänningarna bekräftar att ledarskap på ett barnhem kräver en reflexiv balans mellan chefens olika positioner och grundläggande byggstenar för att säkerställa god vård och omsorg.

Innehåll

1 Inledning 1
2 Bakgrund 2
2.1 Barnskyddets ramverk och etisk inom god vård och omsorg 2
2.2 Närledarskapets utmaningar inom god vård och omsorg 5
2.3 Barnets delaktighet och kvalitetssäkring 7
3 Tidigare forskning 9
3.1 Ledarskap och meningsskapande inom god vård och omsorg 9
3.2 Yrkesetik och ansvar inom god vård och omsorg 12
3.3 Framgång och förändring inom god vård och omsorg 14
4 Teoretisk referensram 15
4.1 Socialkonstruktionism som perspektiv 15
4.2 Metodansatsen 17
4.3 Problemformulering och forskningsfrågor 19
5 Metod och forskningsmaterial 20
5.1 Kritisk diskursiv psykologi 20
5.2 Forskningsprojektet 21
5.3 Den kvalitativa forskningsansatsen 22
5.4 Intervjuguide och data 23
5.5 Transkribering och bearbetning av material 23
5.6 Analysmetod 24
5.7 Forskningsetik 27
6 Resultat 28
6.1 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i klientcentrerat arbete 28
6.1.1 Slutsatser och subjektspositioner inom det klientcentrerade arbetet 32
6.2 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i samarbete 33
6.2.1 Slutsatser och subjektspositioner inom samarbete 37
6.3 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i yrkeskunskap 38
6.3.1 Slutsatser och subjektspositioner inom yrkeskunskap 42
6.4 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i rutiner 43
6.4.1 Slutsatser och subjektspositioner inom rutiner 46
7 Diskussion 47
7.1 Det splittrade ledarskapets utmaningar 47
7.2 Balansen mellan rutin och barnets delaktighet 48
7.3 Samarbete som ideal och praktisk realitet 49
8 Konklusioner 51
8.1 Reflektion av metoden och tillförlitlighet 52
8.2 Slutsats och framtida forskning 53

Källor 55
Bilagor 59
Bilaga 1. Intervjuguide på svenska 59
Bilaga 2. Användning av AI 62

1 Inledning

Ett barns välmående, uppväxt och trygghet är i första hand på barnets vårdnadshavares ansvar och en följd av att kunnat tillgodose barnets grundläggande behov under barnets uppväxt. I familjer där detta av olika orsaker misslyckats behövs utomstående stöd. Barnskyddet har en central roll i stödjande av familjer med grov omsorgssvikt under barnets uppväxt. Detta viktiga arbete har dock genomgått utmaningar. Det har skrivits i medierna om hur vården inom sociala sektorn under covid överbelastats, och som en följd av detta har klienters mående försämrats (Yle, 2021a). Under de senaste åren har den offentliga sociala sektorn i Finland dessutom genomgått en omfattande social- och hälsovårdsreform, samtidigt som den utsatts för avsevärda ekonomiska utmaningar till följd av regeringens budgetsparningar.

Reformen inom social- och hälsovården, den så kallade SOTE-reformen, har som målsättningen att skapa en jämlikare tillgång till tjänster (Social- och hälsovårdsministeriet, 2022a). Reformen har för avsikt att förbättra kvalitet, öka effektivitet och skapa en mera fungerande social- och hälsovård (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2022b). Reformen trädde i kraft i januari 2023 då ansvaret för erbjudandet av landets social- och hälsovårdstjänster fördelades på 21 välfärdsområden. Sedan dess har nedskärningar av budgeterade anslag redan lett till att välfärdsområdena tvingats utarbeta sparåtgärder i sina verksamheter. Det redan akuta läget i många av välfärdsområdena försämras ytterligare av att det statliga övergångsbidraget för ICT-utveckling upphör i slutet av 2025. Välfärdsområdena tvingas nu budgetera mera av sina medel för att modernisera sin tekniska infrastruktur (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2025, s. 5), på bekostnad av bl.a. socialvårdstjänsterna. Nedskärningarna skapar särskilt mycket oro inom socialvården av speciellt sårbara målgrupper. Vården av barn och ungdomar som bor på barnhem är en av dessa sårbara grupper.

Det har rapporterats i olika medier om barnskyddets brister. Det har handlat om specifika fall där barnskyddets hjälp inte varit tillräcklig för barnen, och där boendeenheternas personal berättat om sina krävande och farliga arbete (Yle, 2020; Yle, 2021b; Yle, 2021c; MTV Uutiset, 2021). Situationen har försämrats ytterligare i och med välfärdsområdenas pressade ekonomi. Det är inte längre bara pandemins efterdyningar som belastar, utan återkommande budgetnedskärningarna och nya administrativa skyldigheter gör att enheterna tvingas spara. Tidsramarna för att förverkliga skyldigheterna i praktiken blir orealistiska (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2025, s. 4-5). Negativa och delvis motstridiga nyheterna

har ökat missförtroendet för barnskyddssektorn. Debatt och diskussion om vem som drabbas mest av dessa krävande tider har förekommit på nyhetssidor och på sociala medier. Frågan uppstår; vad är god, fungerande och vård och omsorg?

Vården inom barnskyddsektorn är ett komplicerat ämne att studera. Begreppet kvalitét av vården har följts upp och anses viktig. Det verkar i Finland finnas många publikationer och rapporter om ämnet. De behandlar kvalitét av vården från olika synvinklar, bland annat från ledares och vårdares perspektiv, samt i viss mån barnens perspektiv.

Magisteravhandlingen undersöker hur barnhemschefer konstruerar god vård och omsorg i intervju. Analysen av intervjuerna bygger på teman av diskursiva konstruktioner av kvalitet, ledarskapsroller samt språkliga verktyg för att upprätthålla god vård och omsorg. Analysen tar sig an dessa teman ur ett specifikt socialpsykologiskt och diskursivt perspektiv, den följer ett socialkonstruktionistisk ramverk och en kritisk diskurs psykologisk analysmetod. I arbetet har AI-baserade verktyg använts som skrivhjälp. För en detaljerad redogörelse av omfattning och metod, se *Bilaga 1. Användning av AI*.

2 Bakgrund

Vad barnskyddets stöd till utsatta familjer innebär i praktiken, och på vilka olika sätt barnskyddet är inblandat, varierar. Skillnaderna kan delvis förklaras av hur enheternas chefer förmår ta hänsyn till komplexa lagstadgade krav, nationella kvalitetsrekommendationer och etiska principer i arbetet med personal och barn.

Kapitlet inleds med en överblick av barnskyddets juridiska ramverk och de strukturella utmaningar som präglar dagens närledarskap. Vidare redogörs för hur kvalitetssäkring och barnets delaktighet fungerar som central grund i en verksamhet som ständigt balanserar mellan strikt myndighetsutövning och relationsbaserat stöd. Kapitlets avslutas sedan med att beskriva principerna för god vård och omsorg förverkligas i enheterna.

2.1 Barnskyddets ramverk och etisk inom god vård och omsorg

Barnskyddet i Finland grundar sig på barnskyddslagen (417/2007), vars syfte är att trygga och främja barns välbefinnande, utveckling och rättigheter. Lagen utgår från principen om barnets bästa, styr de besluten och åtgärderna som berör barnet och dess familj (Finlex, 2007, 1 kap. 4 §). En viktig del av lagen är dess förebyggande inriktning, det vill säga stödinsatser

ska erbjudas familjer där det finns risk för barnmisshandel och försummelse samt för att främja fungerande föräldraskap och familjerelationer (3 kap. 1–3 §).

Lagen innehåller bestämmelser för att skydda barn i akuta situationer, bland annat genom brådskande placering, omhändertagande i familjevård eller annat boende utanför hemmet (11 kap. 40–43 §). Föräldrarnas rätt lyfts fram som delaktiga i beslutsfattandet som rör deras barn, under de förutsättningar att de bidrar till en trygg och stödjande uppväxtmiljö för barnet (4 kap. 15 §; 1 kap. 2 §). Barnets rätt att bli hörd samt delta i beslut som berör hen är en central princip i lagen där barnets åsikter och önskemål ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad (5 kap. 20 §). Enligt 3 kap. 11 § i barnskyddslagen ansvarar kommunen för att det förebyggande barnskyddet planeras och genomförs så att det motsvarar det behov som finns inom kommunen. Det handlar om insatser som förhindrar att barn och familjer hamnar i situationer där mer ingripande barnskydd blir nödvändigt. Välfärdsområdet har ett bredare ansvar. De ska se till att förebyggande barnskydd ordnas i områdets social- och hälsovårdsverksamhet på så sätt att individuellt anpassade insatser för barn och familjer finns tillgängliga när de behövs, och på en kvalitetsnivå där barn, unga och deras familjer får det stöd de behöver. Välfärdsområdena ansvarar för att genomföra barnskyddet och ska vid behov samarbeta med varandra, kommunerna, andra myndigheter och serviceanordnare för att säkerställa tillgång till tillräckliga tjänster och nödvändig sakkunskap. (Finlex, 2007)

Utöver barnskyddslagen försvaras barnens rättigheter av andra lagar och myndigheter, såsom Finlands grundlag (731/1999). Enligt Europakonventionen och FN:s konvention om barnsrättigheter ska barns välfärd prioriteras i all myndighetsverksamhet (Finlex, 731/1999; Council of Europe, 2021; Finlands FN-förbund, 2016.).

Enligt Institutet för hälsa och välfärd strävar barnskyddslagen till att trygga barnets rätt till en trygg, stabil och mångsidig uppväxt samt säkerställa särskild omsorg. Barnskyddet är både barn- och familjeinriktat, vilket innebär att de stöder familjer och vårdnadshavare i deras roll som uppfostrare och finns till för att erbjuda tidig hjälp vid behov. Barnskyddsprocessen beskrivs som ett förlopp i flera stadier, allt från upprättandet av klientplaner och öppenvårdsinsatser till brådskande placeringar, omhändertaganden och eftervård. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022)

För att säkerställa att barnskyddsprocessen bedrivs i enlighet med lagstiftningen underställs verksamheten strikt reglering och tillsyn. Här har Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) en central roll som den myndighet som övervakar barnskyddets boendeenheter. Med stöd av barnskyddslagen och den nya tillsynslagen (741/2023) ska

Valvira utöva en systematisk granskning av både offentliga och privata aktörer genom inspektioner och utvärderingar, samtidigt som myndigheten arbetar för att främja enheternas interna självövervakning och åtgärda eventuella brister i vården. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto & Aluehallintovirastot, 2026)

För att styra och standardisera kvaliteten inom barnskyddet i Finland har Social- och hälsovårdsministeriet gett ut en nationell kvalitetsrekommendation. Dokumentet fungerar som en vägledning för både beslutsfattare och praktiker och vilar på fem etiska huvudprinciper: (1) klienternas människovärde och grundläggande rättigheter, (2) barnets bästa, (3) växelverkan, (4) kvalitet i yrkespersonalens arbete samt ansvarsfulla beslut och (5) verksamhetskultur. Principerna framför det mest centrala för rekommendationen och framkommer genomgående i dokumentet för att definiera barnets position och ledarskapets ansvar. (Malja et. al., 2019, s. 11-17)

Enligt principerna om människovärde och barnets bästa är barnet ett aktivt subjekt med egna rättigheter. Barnet är alltså inte bara ett passivt föremål för olika vårdåtgärder. Barnets delaktighet beskrivs som central för kvaliteten och som en förutsättning för att uppfylla barnets bästa (Malja et. al., 2019, s. 13, 18). Enligt rekommendationen innebär detta att barnets egna åsikter ska höras och tas på allvar, men att man samtidigt måste ta hänsyn till barnets ålder och mognad. En förutsättning för att barnet kan vara delaktig i beslutsfattandet kring sin egen vardag är att personalen skapar en trygg relation med barnet. Centralt är också tillämpandet av proportionalitetsprincipen, vilket betyder att myndigheter ska ingripa så lite som möjligt för att uppnå målsättningen. (Malja et. al., 2019, s. 14-15)

Inom barnskyddet avses med kvalitet en bedömning av inte enbart utförandet och resultatet av enskilda vårdares arbete, utan också av hur barnhemsverksamheten leds och fungerar som helhet. Enheternas chefer ansvarar för att skapa de förutsättningar som krävs för att personalen ska kunna bygga långsiktiga och förtroendefulla relationer med barnen och familjerna. Enhetscheferna behöver skapa och upprätthålla strukturer som stöder personalens samarbete, till exempel tydliga beslutsvägar. Arbetet ska fördelas rättvist, de anställdas arbetsbelastningen ska vara rimlig och det ska finnas tillräckligt med tid för klientarbetet. En central del i ledningens uppdrag är att arbeta för att minimera personalomsättningen. Det görs genom att fokusera på personalens välbefinnande. (Malja et. al., 2019, s. 25)

Rekommendationen lyfter även fram betydelsen av systematiska modeller för tillsyn och uppföljning för säkerställandet av barnens rättssäkerhet och delaktighet. Modellerna

förtydligar rollerna i barnskyddsarbetet. Tillsyn och kontroll beskrivs i som en positiv del av kvalitetsarbetet, eftersom det bidrar till att systematiskt utveckla och förbättra arbetssätten. Vidare betonas vikten av att kommunerna fastställer konkreta kvalitetskriterier i sina välfärdsplaner, med vilka man kan utvärdera i vilken mån de mål som satts upp för barnskyddets verksamhet uppfyller kriterierna. (Malja et. al., 2019, s. 25-26, 39-40)

Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården ETENE behandlar i sin rapport (2017) barnets välbefinnande, rättigheter och trygghet ur etiska synvinkel. Delegationen ger i rapporten rekommendationer för hur barn bör skyddas och vårdas. Ur rapporten framkommer att det finns ytterst lite forskning inom barnskyddssektorn. Man anser att fastän lagstiftning behövs, så räcker den inte till. Lagen täcker inte den etiska synvinkeln av att barnet skall ligga i fokus, att alla barn är unika, och att barn kräver individuellt anpassad vård och omsorg. (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, 2017, s. 13)

2.2 Närledarskapets utmaningar inom god vård och omsorg

Enligt utredningen *Lastensuojelun mahdollistajat* (Paasivirta & Pitkänen, 2021) präglas närledarskapet på barnhem av juridisk komplexitet, nätverksbaserade arbetsformer och en tung emotionell belastning. Utredningen indelar närledarskapet i fyra uppgiftsområden: personalledning (vård av växelverkan), substanskompetens (rättssäkerhet), fasilitering (organisatoriskt lärande) samt offentlig förvaltning (resursansvar och implementering av lagstiftning). (Paasivirta & Pitkänen, 2021, s. 55)

Ur ett juridiskt perspektiv har närledaren ett särskilt ansvar för att personalens ska orka i sitt arbete. Närledaren förväntas samtidigt uppfylla systemets krav vilka mäts med kvantitativa indikatorer. Den erfarenhetsbaserade subjektiva kunskapen om barnens och familjernas välmående som skapas i det dagliga klientarbetet når däremot sällan den strategiska ledningen (Paasivirta & Pitkänen, 2021, s. 54).

Enligt utredningen betraktar systemet närledaren som en vägledande funktion för socialt arbete snarare än som en självständig, beslutsfattande person. Enligt utredningen börjar chefer ofta sitt uppdrag med bristfällig skolning eller introduktion, vilket kan leda till ett otydligt ledarskap, som i sin tur påverkar negativt både samarbete och skötseln av klienternas ärenden. Som lösning förespråkar utredningen att närledare erkänns som en egen yrkesgrupp med organisatorisk förmåga snarare än en utförande person. Man rekommenderar åtgärder för att avlasta chefen från dagligt mentoransvar för att ge utrymme för ett strategiskt

närledarskap, vilket i sin tur skulle skapa bättre förutsättningar för såväl personalens välbefinnande som verksamhetens långsiktiga utveckling. (Paasivirta & Pitkänen, 2021, s. 56-58).

Närledarskapets förutsättningar påverkas också av andra slags yttre omständigheter än lagstiftning. Enligt rapporten *Lastensuojelun 24/7-yksiköt: Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet* (Heino et.al., 2021) utgörs utbudet av dygnetruntvård för barn och unga idag av en mångfald olika tjänster, och som oftast erbjuds av privata, offentliga organisationer samt föreningar. Enhetscheferna tvingas därför att ta hänsyn till ekonomisk lönsamhet och juridisk rättssäkerhet. (Heino et.al., 2021, s. 31-32)

Enligt rapporten bedömer majoriteten (62 %) av tjänsteproducenterna tillgången på vård- och fostringspersonal inom dygnetruntvården som god eller tillräcklig, medan resten, d.v.s. närmare var tredje producent, anser tillgången vara rätt så otillräcklig. Rapporten synliggör även att omsättningen på just vård- och fostringspersonal är tydlig. För att möta personalutmaningarna efterlyser tjänsteproducenterna bland annat en större flexibilitet i behörighetskraven – exempelvis genom att inkludera samhällspedagoger – samt en starkare arbetslivsförankring i utbildningarna, eftersom nuvarande utbildningsstrukturer inte alltid anses svara mot barnskyddets krävande vardag (Heino et.al., 2021, s. 34-36). Bristen på behörig personal tvingar chefen att ofta använda sig av obehöriga vikarier för att uppfylla de lagstadgade kriterierna för personaldimensionering (Heino et.al., 2021, s. 38-39).

Enhetscheferna för dygnetruntvården bär det operativa ansvaret för säkerheten i en miljö där traumatiserande situationer och våld förekommer. Enligt rapporten förväntas chefen inte bara hantera själva incidenterna, utan även leda de administrativa och övriga processerna efteråt, såsom debriefing och myndighetsrapportering. Närledaren i dygnetruntvården balanserar mellan att vara en administrativ garant för systemets krav och att fungera som ett mänskligt stöd i en emotionellt krävande vårdvardag. (Heino et.al., 2021, s. 170-172) Resultaten från ovannämnda utredning pekar på en risk för att en diskursiv spänning lätt kan uppstå i närledarens vardag: å ena sidan förväntas chefen garantera en högkvalitativ, terapeutisk miljö, å andra sidan tvingas hen att göra kompromisser gällande personalens kompetensnivå för att kunna anställa tillräckligt med personal för att kunna hålla enheten öppen.

Barnskyddet står inför betydande strukturella utmaningar. Enligt Holmi och Kekkonen (2023) utgör resursbrist och personalomsättning centrala hinder för förverkligandet av en god vård. En väsentlig del av den nuvarande styrningen handlar om den lagstadgade

personalsdimensioneringen 13 b §, vars målsättning har varit att begränsa antalet klienter per socialarbetare (Holmi & Kekkonen, 2023, s. 10). Rapporten påpekar att fastställda personalsiffror inte i sig utgör en garanti för vårdens kvalitet, men att för små resurser kan ha den systemiska följden av att barn blir kvar inom socialvårdens tjänster trots att deras behov skulle kräva barnskyddets insatser (Holmi & Kekkonen, 2023, s. 12).

Lagstadgade personalsdimensionering ställer krav på enhetschefens kompetens. Ledaren förväntas kombinera en administrativ roll som förvaltare av resurser samtidigt som de ska upprätthålla ett reflekterande och värdebaserat ledarskap. I diskussionen om ledarskapsmodeller lyfts ofta tjänande ledarskap fram som ett ideal, där chefen förväntas skapa förutsättningar för trygghet för personalen. (Holmi & Kekkonen, 2023, s. 12-13, 68) Närledarskap beskrivs i rapporten som en av tre kritiska stödjepelare vid sidan av resurser och organisatoriska strukturer. Enligt denna modell är möjligheten att förverkliga vårdens etiska kärna och barnets delaktighet beroende av huruvida dessa tre pelare fungerar i samspel. (Holmi & Kekkonen, 2023, s. 71)

2.3 Barnets delaktighet och kvalitetssäkring

En central fråga då barnskyddets dygnetruntvård utvärderas är i vilken grad barnens upplevelser beaktas. Barnens perspektiv är helt avgörande när kvalitet ska definieras, eftersom verksamheten i första hand existerar för dem. Den viktigaste indikator för god vård av omhändertagna barn är barnens upplevda trygghetskänsla, följt av en god relation med personalen och fungerande rutiner i vardagen. (Yliruka et.al., 2022, s. 93) För enhetschefen innebär detta ett specifikt ledarskapsansvar som utöver administrativa uppgifter.

Enhetscheferna ansvarar enligt lag för upprättandet och genomförandet av en plan för ett gott bemötande. Planen skall ge praktiska verktyg för hur man skall inkludera barnens åsikter i enhetens verksamhet (Yliruka et.al., 2022, s. 94). En betydande utmaning för ledarskapet är att balansera maktförhållandena inom enheten så att barnets röst kan höras utan att filtreras eller påverkas av personalen.

Det framkommer brister i övervakningen inom barnhemsverksamheten. Då myndigheter inte samarbetar finns risk för både överlappande och ogenomförda granskningar av enheterna. (Yliruka et.al., 2022, s. 90, 94). Publikationen drar slutsatsen att en systematisk integrering av barnens erfarenheter i tillsynsarbetet skulle kräva att fokus förskjuts från en lagbaserad inriktning mot ett mer etiskt inriktat ansvarstagande för barnens välbefinnande. (Yliruka et.al., 2022, s. 95-96)

Trots att barnskyddet i Finland följer en strikt reglerad och planerad struktur påpekar Kaikko och Friis (2013) att den har en filosofisk såväl som en praktisk dimension. Kvalitet definieras inte enbart av systematik, utan genom ett lyhört och respektfullt bemötande av barnen där relationsbaserat arbete står i centrum (Kaikko & Friis, 2013, s. 118-119). Detta perspektiv anses vara en av de mest avgörande faktorerna för framgång inom barnskyddet, där relationen mellan medarbetare och föräldrar utgör en primär ”tröskelfaktor” (Bardy, 2013, s. 217). Den faktiska positiva förändringen antas ske i det förtroendefulla mötet mellan människor, snarare än genom organisatoriska ramar eller teoretiska modeller.

Närledarskap inom barnskyddet skall inte reduceras till mätbara administrativa processer, organisatoriska ramar och teoretiska modeller. Fokus bör förskjutas i stället mot att skapa förutsättningar för delaktiga arbetssätt som betonar familjens resurser framom dess brister. God vård och omsorg i klientfamiljerna kräver att destruktiva generationsmönster av föräldraskap bryts. Barnskyddet kan bidra till en sådan gynnsam utveckling i familjerna genom att stödja föräldrarnas förmåga till reflektion och känslomässig närvaro. (Bardy, 2013, s. 217-218)

För att barnskyddets etiska och lagstadgade krav ska kunna förverkligas i praktiken under en ofta tidspressad praktisk vardag, krävs systematiska verktyg på enhetsnivå. Ett sådant verktyg är självövervakning, som numera förutsätts av lagen om tillsynen över social- och hälsovården 741/2023 23–27 § (Finlex, 2023). Enligt tillsynslagen är boendeenheter skyldiga att upprätta en plan för självövervakning och utveckla av vårdens kvalitet. Process för hur planen skapas preciseras ytterligare i Valviras föreskrifter om innehåll i och upprättande av planer för självövervakning (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira, 2024). Man strävar till att genom självövervakning minska externa inspektioner, öka verksamhetens interna ansvarstagande och personalens kontinuerliga självutvärdering. Här i processen fungerar enhetschefen som den centrala aktören, som förväntas balansera lagens krav och personalens arbetssätt mot barnens individuella rättigheter, samt se till att barnens och de anhörigas röst hörs i verksamhetsutvecklingen. Självövervakningen innefattar en plan för ett gott bemötande och ska fungera som en brygga mellan abstrakta lagparagrafer och den praktiska vardagen. Planen omvandlar etiska riktlinjer till konkreta rutiner med målsättningen att skapa en mätbar och trygg omsorg. Rutinerna kan handla om allt från hur man genomför klientsäkerhet genom begränsningsåtgärder till sätt att erbjuda barnen en meningsfull fritid. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023)

3 Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras de perspektiv inom ledarskapsforskningen som kan förklara hur god vård och omsorg konstrueras i mötet mellan myndighetsstyrning och praktiskt arbete inom barnskyddet. Kapitlet redogör för forskning kring begreppen identitetsarbete och meningsskapande, redogörelseskyldighet och yrkesetik samt framgångsfaktorer i barnskyddet. Kapitlet behandlar, sammanfattar samt motiverar valen av dessa perspektiv för att belysa enhetschefens position.

3.1 Ledarskap och meningsskapande inom god vård och omsorg

För att kunna analysera hur enhetschefer konstruerar sin yrkesroll och sin syn på god vård, är det nödvändigt att först dekonstruera och definiera följande begrepp som i vardagsspråket ofta används synonymt: ledarskap, ledning och administration.

Ledarskap som definition utgår ifrån det ledaren som person gör eller representerar. Ledarskapet utövas genom att inspirera, motivera och vägleda andra för att uppnå gemensamma mål och visioner (Svedberg, 2025, s. 245). Det innebär att en ledare är en person som har förmågan att påverka och engagera sin omgivning, skapa en vision för framtiden samt inspirera till förändring och tillväxt. Ledarskapet handlar om att skapa en positiv arbetskultur, bygga starka relationer och främja såväl individuell som gemensam utveckling. Som förmåga är ledarskapet inte nödvändigtvis bundet till en specifik position eller titel, utan kan utövas av var och en som har förmågan att påverka och inspirera andra. (Kaufmann & Kaufmann, 2016, s. 500)

Ledning beskrivs däremot som en praktisk process för att koordinera organisationens resurser och aktiviteter mot uppsatta mål (Svedberg, 2025, s. 245). Till skillnad från det relationella ledarskapet ligger fokus här på att upprätthålla de system och strukturer som krävs för den dagliga driften i organisationen. Genom funktioner som budgetering, personalplanering och rapportering omsätts strategiska visioner i praktisk handling, vilket säkerställer att verksamhetens formella krav uppfylls. (Rissanen & Lammintakanen, 2017, s. 82–83; Kaufmann, Kaufmann, & Larson, 2016, 495). Inom den finländska social- och hälsovårdskontexten framhålls ledning som en ständig balansgång, där chefen utifrån sin formella position har både mandat och skyldighet att tolka organisationens inre tillstånd och yttre miljö. Uppgiften handlar om att oavbrutet lämpa systemets strukturella krav med

verksamhetens egentliga behov för att skapa en fungerande helhet. (Rissanen & Lammintakanen, 2017, s. 58, 179)

Administration innebär att sköta och organisera de praktiska och rutinmässiga aspekterna av verksamheten. Ledning har en strategisk uppgift, medan administration handlar om att säkerställa stabilitet i praktiken, att se till att resurser används effektivt och att fastställda rutiner följs (Kaufmann & Kaufmann, 2016, s. 496). Det är en operativ uppgift med fokus på att upprätthålla strukturerna i den dagliga verksamheten. Inom den finländska social- och hälsovårdskontexten har denna roll traditionellt varit strikt hierarkisk, men i dag krävs en administrativ förmåga att även hantera mer komplexa, nätverksbaserade strukturer. Här ligger tyngdpunkten på att bevara och kontrollera själva systemet snarare än att styra dess inriktning. (Rissanen & Lammintakanen, 2017, s. 85)

Även om begreppen har entydiga teoretiska definitioner, är de i praktiken överlappande. Av en enhetschef inom barnskyddet krävs att motiverandet och vägledandet av sitt team (ledarskap) ofta sker parallellt med strategiskt beslutsfattande (ledning) och hanteringen av vardagens praktiska rutiner (administration). (Kaufmann, Kaufmann, & Larson, 2016, s. 495). Att teoretiskt särskilja de tre begreppen som olika funktioner underlättar förståelsen för hur cheferna på barnhem ofta hamnar växla mellan dem i sitt arbete och balansera mellan förväntningar de skapar i sina konstruktioner av god vård och omsorg.

För att få en djupare förståelse på enhetschefens inre och yttre dynamik inom barnskyddet kan begreppen identitetsarbete och meningsskapande tas som hjälp. Genom att tillämpa dessa begrepp på barnhemmets specifika miljö blir det möjligt att synliggöra vad som liknar en pågående inre och yttre förhandling i miljön. Sveningsson och Alvesson (2003) beskriver begreppet identitetsarbete med att en ledare inte bara kliver in i en färdig roll, utan ständigt tolkar och omskapar sin självbild i relation till omgivningens krav (Sveningsson & Alvesson, 2003, s. 1165). I krävande miljöer utsätts ledare dagligen för en slags identitetskamp mitt i alla motstridiga förväntningar. En av de passande liknelse som författarna använder för att beskriva denna kamp är bilden av vaktmästaren. Metaforen belyser klyftan mellan en självbild som en visionär och kulturskapare, och en ledare som balanserar i den administrativa verkligheten. Här handlar verkligheten ofta om att lösa vardagliga operativa problem, fixa scheman eller hantera tekniska detaljer (Sveningsson & Alvesson, 2003, s. 1179). Inom barnskyddet kan detta leda till att enhetschefen, vars avsikt och önskan är att utveckla vården, i stället reduceras till en krisadministratör. För att hantera sin inre konflikt intalar enhetschefen sig själv att medan hen visserligen utför de administrativa sysslor, så är

hen i grunden trots allt något mer än bara en administratör (Sveningsson & Alvesson, 2003, s. 1189).

Fairhursts (2008) diskursiva teorier om ledarskapet fungerar som en förlängning av teorin om identitetsarbetet. Med detta menas att ledarskap i praktiken handlar om meningsskapande, där ledaren har makten att genom sitt språkbruk definiera vad som är viktigt och hur en situation ska tolkas (Fairhurst, 2008, s. 511). Chefen leder därmed inte bara genom formella beslut, utan genom att aktivt konstruera arbetets innehåll. Det är i denna process som konstruktionen av god vård och omsorg faktiskt äger rum. Fairhurst skiljer mellan d-diskurs (litet d), som berör den vardagliga kommunikationen ansikte mot ansikte, och D-diskurser (stort D), vilka representerar övergripande samhälleliga logiker, lagar och ekonomiska ramar (Fairhurst, 2008, s. 512). I d-diskursen, exempelvis i de små samtalen i korridoren eller vid kaffemaskinen har chefen möjlighet att ge begreppet god vård ett mänskligt innehåll. Ett exempel är när chefen tar fasta på en konflikt på avdelningen som en möjlighet till utveckling snarare än ett misslyckande. På så vis styrs personalens förståelse av händelsen. Samtidigt poängterar Fairhurst att chefen alltid är positionerad i relation till de övergripande D-diskurserna. De lagstadgade kraven på dokumentation, tillsyn och ekonomi fungerar som en sorts osynlig röst som placerar chefen i en specifik ”box”, ofta som en granskare eller kontrollant (Fairhurst, 2008, s. 512, 514). Ledarskapet blir därmed en komplex balansakt där chefen använder sin förmåga till meningsskapande för att sammankoppla dessa två världar. Genom att utöva det som kallas problemformulering kan chefen definiera och avgränsa problem på ett sätt som sedan möjliggör specifika lösningar (Fairhurst, 2008, s. 513). Detta gör det möjligt att omvandla administrativa rutinuppgifter till något meningsfullt, exempelvis att presentera en självövervakningsplan inte som en tung börda, utan som ett verktyg för att säkerställa barnens trygghet.

Genom att utöva ledarskapet så som det beskrivs i det förra kapitlet kan enhetschefen navigera mellan sin personliga yrkesetik och de strukturella maktförhållanden som råder inom barnskyddets juridiska kontext. För att orka med denna splittrade vardag krävs ofta det Sveningsson och Alvesson (2003) benämner som en narrativ självidentitet. Detta fungerar som chefens sätt att "hålla ihop sig själv" när den professionella rollen känns splittrad mellan visionära ideal och byråkratiska måsten. Genom att uppleva sig själv via en berättelse om vem man är även utanför arbetet, som person, medmänniska eller genom sina intressen så skapar enhetschefen sig ett psykologiskt ”ankare”. Denna narrativa identitet blir en nödvändig motvikt som skyddar mot att chefen överväldigas av organisationens motstridiga

krav, och gör det möjligt att behålla en känsla av autenticitet och inre sammanhang trots de yttre påfrestningarna. (Sveningsson & Alvesson, 2003, s. 1168, 1185)

3.2 Yrkesetik och ansvar inom god vård och omsorg

För att förstå hur god vård och omsorg konstrueras samt hur enhetschefen positioneras emellan lagstadgade krav och yrkesetik använder Juhila (2009) sig av begreppet redogörelseskyldighet och menar att socialt arbete i grunden innebär en ständig skyldighet att kunna förklara och rättfärdiga sina handlingar och beslut inför andra (Juhila, 2009, s. 302). Inom barnskyddet innebär detta att god vård och omsorg inte enbart är något som utövas i den direkta vardagen med barnen, utan något som ständigt måste konstrueras och försvaras i tal och skrift. Clark (2006, s. 133) framhäver dock en viktig detalj gällande dessa handlingar och beslut, det vill säga professionellas etiska skyldighet till sekretess. Sekretess existerar för att skydda sårbara individers mänskliga rättigheter, deras privatliv och säkerhet. Det som kan ifrågasättas gällande sekretessen enligt Clark är var gränsen går för vad som ska hållas privat, när riskbedömningen väger mera och var den professionellas gräns för finkänslighet ligger.
Fastän sekretess inom barnskyddet kan framställas som ovillkorligt, med tanke på att grunden baserar sig på att skydda minderåriga, kan det uppstå dilemman hos chefer som beslutsfattare kring hur sekretess samverkar med god vård och omsorg. Exempelvis kan det diskuteras om det är barnets bästa att i ett senare skede av livet få ta del av alla sekretessbelagda uppgifter om sig själv. Det kan även argumenteras att vissa sekretessbelagda uppgifter, som innehåller andras personuppgifter, bör tillhöra exempelvis en vårdnadshavare för att hen ska kunna trygga barnets bästa.

Enligt Juhila (2009) förekommer i dagens välfärdssystem en konflikt mellan två redogörelseskyldigheter. Å ena sidan en ekonomiskt orienterad redovisningsskyldighet inspirerad av *New Public Management* (NPM), och å andra sidan en klientcentrerad redogörelseskyldighet som vilar på professionell etik. Under inflytande av NPM riskerar redogörelseskyldigheten att reduceras till det som Juhila (2009) kallar för ett resultatbaserat resonemangssätt, där fokus ligger på mätbar effektivitet och budgetkontroll (Juhila, 2009, s. 302). Chefen positioneras som en administrativ granskare, vilket kan krocka med ambitionen att möta varje barns unika och komplexa behov. Juhila (2009) menar också att en tung administrativ börda ofta sker på bekostnad av det direkta klientarbetet. Den tid som krävs för byråkratiska processer begränsar utrymmet för att möta personal och barn i längden

(Juhila, 2009, s. 304). Det interna administrativa ansvaret formas dessutom med ett externt tryck från omgivningen. Enligt Clark (2006, s. 133) pressar samhällets alltmer ifrågasättande attityd på då människor litar inte längre blint på professionellas omdöme. Kraven på högre transparens där både information och motiveringar tydliggörs kan dock krocka med verksamhetens lagstadgade sekretess, vilket i sin tur positionerar chefen i en ytterligare konflikt mellan insyn och klientintegritet.

Juhila (2009, s. 304–305) lanserar begreppet kritisk redogörelseskyldighet som en motvikt till ett ensidigt fokus på ekonomisk effektivitet. Detta innebär att ledaren inte passivt accepterar systemets krav, utan aktivt synliggör arbetets verkliga innehåll och villkor. Ett viktigt begrepp i detta förhållningssätt är realismuppgift. I praktiken innebär realismuppgift att chefen i växelverkan med omgivningen vågar kommunicera om knappa resurser när de blir omöjligt att utföra socialarbetet på ett etiskt försvarbart sätt. Genom att utöva en sådan kritisk redogörelseskyldighet kan barnskyddets enhetschefer konstruera god vård och omsorg som något som kräver professionell och mänsklig bedömning och en lyhörd dialog med både personal och barn, snarare än en mekanisk tillämpning av instruktioner. Denna syn på behovet av flexibilitet och etik i organisationen förankras på praktisk nivå av Björninen et. al. (2026) som diskuterar den professionella prövningsrättens betydelse inom barnskyddet de. Prövningsrätten handlar inte om att endast tillämpa regler eller verkställa beslut, utan om en dialog med klienten, situationsanpassad bedömning och ett moraliskt ansvar. I enighet med Juhilas (2009) teori blir det tydligt att chefernas realismuppgift är en förutsättning för att prövningsrätten ska kunna utövas. Prövningsrätten kräver en balansgång mellan standardiserade modeller och individuell bedömning, vilket i sin tur kräver kunskap, erfarenhet och värdebaserat handledande. Orsaken till att prövningsrätten kan anses som en utmaning inom barnskyddet är då arbetet ofta sker med klienter som inte är samarbetsvilliga, samtidigt som barnets bästa och deras rättigheter särställs. Behovet av chefernas realismuppgift blir en nödvändig komponent med tanke på de professionellas mångdimensionella ansvar.

Det handlar i praktiken om hur chefen använder språket för att navigera inom organisationens ramar. Juhila (2009, s. 307) belyser hur erfarna professionella kan kringgå fastlåsta dokumentationskrav genom att strategiskt använda sig av blanketternas utrymme för att synliggöra barnets behov och egna orosmoment. Redogörelseskyldigheten omvandlas på så sätt till ett verktyg för chefen att ständigt förhandla om sin position mellan att vara en representant för organisationens krav, professionellas behov av stöd och försvara barncentrerad konstruktion av god vård och omsorg.

3.3 Framgång och förändring inom god vård och omsorg

Enligt Heinonen och Sinko (2014) konstrueras god vård och omsorg inom barnskyddet främst genom barncentrering. Detta innebär att barnet ska vara i centrum för allt beslutsfattande och att barnets delaktighet måste säkras i processens alla skeden. En framgångsrik process definieras här som ett arbete där målen är tydliga, metoderna är rätt valda och där barnets bästa prioriteras framför organisatoriska behov. Författarna lyfter fram problematiken om att barnskyddet lider i praktiken av kronisk resursbrist som man försöker åtgärda med konstanta organisationsreformer där barnets rättigheter faller i bakgrunden. (Heinonen & Sinko, 2014, s. 1)

Heinonen och Sinko (2014, s. 3) argumenterar att ledarskap på olika nivåer direkt påverkar möjligheten att förverkliga barnets rättigheter och skapa en framgångsrik barnskyddsprocess. I linje med tidigare diskussioner om identitetsarbete och redogörelseskyldighet, belyser Heinonen och Sinko (2014, s. 3) att ledarskap inom barnskyddet inte är en enhetlig syssla, utan består av flera överlappande nivåer: strategiskt ledarskap, personalledning och processledning i klientarbetet. Här blir enhetschefens position tydlig. Å ena sidan förväntas chefen stödja socialarbetaren i sin roll som processledare, där uppdraget är att vara barnets företrädare och ”advokat” (Heinonen & Sinko, 2014, s. 6). Å andra sidan positioneras chefen genom det strategiska ledarskapet som en väktare av kommunens budget. Enligt Heinonen och Sinko (2014) finns en risk i att verksamhetens egentliga processer tvingas anpassa sig efter ett strategiskt ledarskap som prioriterar kortsiktiga besparingar framom kvalitet i vården (Heinonen & Sinko, 2014, s. 12). Om chefen tvingas prioritera ekonomisk effektivitet framför barnets individuella behov, förvandlas ledarskapet från att vara ett stöd för barnet till att bli ett verktyg för administrativ kontroll.

För att få en djupare inblick i vad som kan påverka den ekonomiska effektiviteten inom barnskyddet finns det skäl att lyfta fram social- och hälsovårdsministeriets (Hoikkala et. al. 2023) vision om beredningen av en totalreform av barnskyddet, samt de centrala förändringar som enligt Paju et. al. (2025) påverkat barnskyddet sedan 2012. Hoikkala et. al. (2023) lyfter fram fem tyngdpunkter som anses säkerställa att visionen, där ”barnet och barnets närmaste kan lita på barnskyddet och på att det fungera”, kommer att nås. Tyngdpunkterna kan summeras med att bemötanden är unikt och respektfullt, servicesystemet sammanhållet och proaktivt, transparensen och rättssäkerheten förverkligat, personalens kompetens och välmående säkrad, samt att ledandet och övervakandet är

effektivt och kunskapsbaserat (Hoikkala et. al., 2023, s. 13). Flera av de centrala förändringar som Paju et. al. (2025, s. 10) kartlägger speglar de utmaningar som nämns i visionen. Dessa är bland annat SOTE-reformen och övergången till välfärdsområdet, ett lagstadgat maximalt klientantal per socialarbetare, ändrade åldern inom barnskyddets eftervård samt ökad synlighet av barns neuropsykiatriska störningar och ungas mentala hälsa. Andra institutionella och tematiska förändringar är en ökad publicitet om tragedier inom barnskyddet, socialvårdslagens reform och nya finansieringsmodeller. Hur dessa påverkar direkt barnskyddets kostnader förekommer inte i utredningen. Däremot visar Paju et. al. (2025, s. 5) att medan antalet placerade barn inom barnskyddet inte förändrats, har mängden barnskyddsanmälningar ökat. Detta i kombination med de genomförda reformerna sätter press på resurserna.

Med tanke på förändringarnas effekt och för att motverka att barnskyddet reduceras till "brandsläckning" betonar Heinonen och Sinko (2014, s. 13) vikten av professionellt ledarskap som bygger på substanskunnande och etik. En lyckad process kräver att ledningen skapar stabila arbetsförhållanden och vågar stå emot trycket från NPM-influerade styrsystem (Juhila, 2009), så som stela portvaktsfunktioner som distanserar beslutsfattandet från det faktiska mötet med barnet. Ledarskapets främsta uppgift i en framgångsrik process blir därmed att möjliggöra en vårdkonstruktion som vilar på barnets rättigheter, även när de ekonomiska ramarna är begränsade.

4 Teoretisk referensram

Den teoretiska referensramen för en undersökning formar forskningsprocessen. Eftersom fokus ligger på att förstå sociala processer, interaktioner och strukturer inom barnhemsverksamheten lämpar sig socialkonstruktionism som teoretiska referensramen. Kapitlet behandlar socialkonstruktionism, hur avhandlingen bygger på den, samt motiverar valet av den som perspektiv.

4.1 Socialkonstruktionism som perspektiv

Valet av teoretisk referensram i en undersökning styr datainsamlingen, då den fungerar som en lins för vad som hamnar i fokus. Eftersom olika ramverk lyfter fram olika sidor av verkligheten är valet av perspektiv sällan neutralt; det formar i stället undersökningens utsträckning och hur djup analysen kan bli. Inom kvalitativ forskning strävar man efter att

finna mening i händelser och omvärlden, och forskarens roll blir här att tolka dessa meningar med hjälp av de valda teoretiska verktygen. Valet av vissa perspektiv är i sig en process och beskrivs väl av Larkin (2015). Enligt Larkin är en betydande reflexivitet väsentlig i detta fall, eftersom den valda teorin inte bara kommer att stödja analysen utan också definiera gränserna för vad som kan fastställas i materialet. (Larkin, 2015, s. 249-250)

Socialkonstruktionismens har sitt ursprung i fenomenologin, även om den i dag förknippas med postmodernismen (Alvesson & Sköldberg, 2017, s. 39). Socialkonstruktionismen har också influerats av andra discipliner, bland annat filosofi, sociologi och lingvistik, och skapar därmed ett tvärvetenskapligt angreppssätt. Fastän socialkonstruktionism inte har en entydig definition så har perspektivet enligt Burr (2015) tydliga utgångspunkter. Perspektivet lyfter fram att hur vi ser och förstår världen samt hur vi ser oss själva ska tolkas kritiskt, särskilt om förhållningssättet är något vi tar för givet. Detta ger oss utrymme att förhålla oss kritiska till idén att våra observationer av världen skulle vara helt objektiva. Med andra ord ifrågasätter socialkonstruktionismen tanken på att det finns en objektiv och observerbar verklighet som vi kan förstå utan att formas av vårt språk och vår kultur. (Burr, 2015, s. 2-3)
Enligt Alvesson och Sköldberg (2017) påbörjas socialkonstruktionistiska texter ofta med det som ses som självklara och givna sanningar, men fortsätter sedan ur en kritisk synvinkel. Allt som finns har inte behövt existera som det ser ut att ha varit, och det som existerar behöver inte vara det som är bestämt av dess natur. (Alvesson & Sköldberg, 2017, s. 39)

Socialkonstruktionismens svar på hur verkligheten existerar är att individer konstruerar dem sinsemellan. Därför är enligt socialkonstruktionismen all interaktion väsentlig. De är interaktionerna mellan människor i deras vardagliga liv som är nyckeln till deras konstruktion av verkligheten, och det är språket som står i centrum av interaktionerna. Dessa konstruktioner av världen stödjer vissa sociala handlingar och utesluter andra, vilket i sin tur är kopplat till maktrelationer då det formar hur människor får behandla varandra. Socialkonstruktionismen vänder sig även mot en traditionell psykologisk syn på människans inre väsen och menar att det inte finns någon förutbestämd natur inuti människor. I stället argumenterar perspektivet för att en människas upplevelse av sig själv och sin verklighet uppstår utifrån social positionering, förändring, ojämlikhet och makt. (Burr, 2015, s. 4-6)

Socialkonstruktionistiska perspektivet är brett, men de två tydligare former inom teorin och forskning fokuserar sig på mikro- och makrostrukturer. Fastän strukturerna kompletterar varandra kan vissa skillnader påpekas. Exempelvis fokuserar mikro socialkonstruktionismen

på den vardagliga diskursen och interaktionerna emellan människorna kan skapa flertal versioner av verkligheten vi lever i. Däremot ligger maktkonstruktioner, sociala strukturer och relationer i centrum vid makro socialkonstruktionism. (Burr, 2015, s. 24-25) Eftersom avhandlingens intresse ligger i både den vardagliga diskursen om konstruerat god vård och omsorg, samt de sociala strukturerna och relationerna på barnhem, fästs fokuset på socialkonstruktionismen som teoretisk referensram och kritisk diskursiv psykologi som metodansats. Denna ansats har presenterats av Locke och Budds (2020) och beskrivs noggrannare i kapitel 5 (Metod och forskningsmaterial).

Jag har valt socialkonstruktionismen som ett teoretiskt perspektiv för att försöka belysa och förstå om och hur sociala konstruktioner av verkligheten kan forma ledarnas erfarenheter och handlingar på barnhem. Socialkonstruktionismen erbjuder ett värdefullt perspektiv för att förstå hur betydelser skapas och reproduceras inom organisationen. Genom att tillämpa socialkonstruktionismen har jag kunnat analysera hur ledarna inom utvalda enheter konstruerar och tolkar vården i sina utsagor om sociala interaktioner och diskursiva praktiker. Genom att fokusera på hur valda diskurser, konstruktioner och ledarnas uppfattningar formas har jag sedan kunnat få insikt i de underliggande strukturer som präglar arbete på barnhemmet. Denna teoretiska inriktning kompletterar och berikar den kritiska diskursiva psykologin som används som metodansats. Medan avhandlingens metod ger verktygen för att analysera hur språk och diskurser konstruerar sociala verkligheter, ger socialkonstruktionismen en djupare förståelse för de sociala och psykologiska processer som ligger till grund för dessa konstruktioner. Genom att koppla socialkonstruktionismen till mitt vetenskapsområde inom socialpsykologi och samhällsvetenskap strävar jag efter att bidra till en mer nyanserad förståelse för hur ledare på barnhem navigerar och konstruerar den sociala verkligheten. Detta perspektiv är inte bara relevant för att besvara mina forskningsfrågor och uppnå mina forskningsmål, utan också nyttiga för att kunna bidra till att svara på komplexa sociala utmaningar som påverkar detta arbetsområde.

4.2 Metodansatsen

I detta kapitel beskrivs motivering till valet av kritisk diskursiv psykologi (CDP). För att ge en tydligare bild av CDP redogörs det för likheter med och skillnader mellan den och andra huvudsakliga diskursanalytiska metoder.

Diskursanalys (DA) används som en allmän term inom samhällsvetenskaplig litteratur synonymt för en av flera olika distinkta diskursanalytiska metoder (Potter & Wetherell,

1987, s. 6), så som (1) konversationsanalys (CA), (2) kritisk diskursanalys (CDA), (3) kritisk diskursiv psykologi (CDP), (4) diskursiv psykologi (DP) och (5) Foucauldiansk diskuranalys (FDA). (Wiggins, 2017, s. 31)

Jokinen et. al. (2016) beskriver diskursanalys i relation till socialkonstruktionism. De poängterar att socialkonstruktionism inte ser på verkligheten som något enkelt eller givet. Saker i vår omgivning – som konkreta föremål eller mänskliga känslor – betraktas inte som färdigt definierade i sig själva, utan de får sin innebörd först genom sättet vi väljer att benämna dem (Jokinen et. al., 2016, s. 249–253). Inom diskursanalysen ses betydelse, kultur och kommunikation som starkt sammankopplade. Jokinen et. al. (2016) betonar att även om dessa tre delar kan studeras separat, är det i kombination som formar diskursanalysens väsentliga resultat. Analysen handlar om att visa hur vår språkliga kommunikation skapar gemensamma kulturella betydelser, vilka i sin tur formar våra uppfattningar av verkligheten. (Jokinen et. al., 2016, s. 267–268)

Esaiasson et. al. (2012) beskriver mera specifikt och ur ett metodologiskt perspektiv hur det i diskursanalys samlar in data som sedan analyseras med hjälp av kvalitativ textanalys. Diskursanalys tar även hänsyn till allmänna förutfattade betydelser och aspekter i samhället. (Esaiasson et. al., 2012, s. 211–213)

Enligt Willig (2017) är diskursiv psykologi (DP) en metodansats som fokuserar på diskursens performativa, flytande och handlingsinriktade kvalitet. Inom denna mikronivå strävar man efter att besvara frågan: ”Vad gör den deltagande parten med sitt uttalande?” (Willig, 2015, s. 146-147). DP delar denna mikrogrund med konversationsanalys (CA), då båda betonar hur språkliga mekanismer formar mänsklig förståelse. Skillnaden är att CA ägnar sig åt detaljerad analys av talhandlingar i stunden, medan DP utforskar hur talet används för att konstruera och förmedlar identiteter (Wiggins, 2017, s. 36, 40–41).

Detta mikrofokus skiljer sig från ren makrodiskursanalys, såsom Foucauldiansk diskursanalys (FDA) och kritisk diskursanalys (CDA). Inom FDA undersöker man hur övergripande institutionella strukturer formar makt och subjektivitet, vilket påminner om CDP:s användning av ”subjektspositioner” (Wiggins, 2017, s. 44–45). CDA har i sin tur ett uttalat politiskt engagemang för att synliggöra ideologiskt förtryck och maktförhållanden i samhället (Wiggins, 2017, s. 49).

Både FDA och CDA fokuserar alltså i första hand på storskaliga samhällsstrukturer, snarare än på individens psykologi och vardagliga erfarenheter (Wiggins, 2017, s. 54). CDP uppstod

p.g.a. en oro över att mikroanalyser som CA och DP helt saknade historisk kontext, medan makroanalyserna (FDA och CDA) ansågs brista i uppmärksamhet för empiriska detaljer som ansågs krävas för att studera individens vardag. CDP analyserar hur individer förhandlar och använder samhällets storskaliga diskurser i sin konkreta vardag. Metoden rör sig därmed bort från CA:s fokus på samtalsregler och antar i stället en poststrukturalistisk inriktning för att problematisera makt, identitet och språk (Allwood & Erikson, 2017, s. 48, 154).

Valet av CDP för som analysmetoden gör det möjligt att ur enhetschefernas intervjuer fånga upp både barnhemmens vardag och det sociala och kulturella sammanhang enheterna fungerar i (Edley, 2001). Enligt CDP:s teoretiska ramverk konstruerar människans vardag och kulturen diskurserna genom ideologiska dilemman, tolkningsrepertoarer och subjektspositioner (Wiggins, 2017, s. 45–46; Potter & Wetherell, 1987, s. 146). Metodansatsen blir därmed ett ändamålsenligt verktyg för att förstå hur en specifik fråga, såsom hur god vård och omsorg på barnhem konstrueras, tar form inom sin bredare kulturella kontext.

4.3 Problemformulering och forskningsfrågor

Det finns olika rekommendationer om hur god vård och omsorg kan se ut inom barnskyddet. Fastän dessa riktlinjer har flera gemensamma drag och i regel vilar på lagstiftning och konventioner, räcker inte de formella ramverken till för att förklara hur god vård diskursivt konstrueras i praktiken.

Som bakgrunden och den tidigare forskningen visar, befinner sig enhetscheferna i ett konstant spänningsfält. De förväntas hantera budgetkontroll på privata tjänstemarknadens villkor, dokumentation och personalbrist, samtidigt som de ska värna om en etisk och barncentrerad vård. Det saknas dock forskningen kring hur cheferna själva språkligt navigerar mellan denna motstridighet i sin yrkesvardag, och hur det påverkar deras syn på verksamheten.

För att bidra till forskningen i ämnesområdet har jag valt att i min avhandling fokusera och undersöka hur chefer och personer i ledarskapspositioner uppfattar vården inom barnskydd sektorn.

Syftet med magisteravhandlingen är att undersöka hur chefer på barnhem konstruerar god vård och omsorg samt hur de subjektspositioneras i relation till dessa konstruktioner.

1. Hur konstruerar barnhemschefer god vård och omsorg?

2. Hur subjektspositioneras chefer, barn, professionella och andra aktörer i relation till konstruktioner om god vård och omsorg?

3. Finns det spänningar mellan olika konstruktioner av god vård och omsorg samt subjektspositioner? Hurdana i så fall?

5 Metod och forskningsmaterial

I detta kapitel redogörs för avhandlingens metod och empiriska material. Först presenteras metoden kritisk diskursiv psykologi (CDP) och dess tre kärnbegrepp: tolkningsrepertoarer, subjektspositioner och ideologiska dilemman. Eftersom studien undersöker hur chefer talar om och konstruerar god vård och omsorg var kvalitativa intervjuer med cheferna ett lämpligt sättet att samla empiriskt material. Vidare beskrivs hur datainsamlingen har samordnats inom det övergripande forskningsprojektet ”Social hållbarhet i boendeenheter”. Kapitlet redogör slutligen för urvalsmetoden, transkriberingen, de sex analysstegen baserade på Locke och Budds (2020), samt studiens forskningsetiska överväganden.

5.1 Kritisk diskursiv psykologi

Kritisk diskursiv psykologi har tre huvudbegrepp som styr analysen av intervjumaterialet: tolkningsrepertoarer, subjektspositioner och ideologiska dilemman. Principerna utgör sätt att belysa hur människor skapar mening, identitet och sociala handlingar i språklig interaktion och diskursiva praktiker, och ger insikt i hur diskurser formar och reproducerar sociala ideal och maktrelationer.

Med *tolkningsrepertoarer* menas de mönster av språkliga resurser som är tillgängliga för individen när man talar eller skriver om ett visst ämne (Potter & Wetherell, 1987, s. 138). Repertoarerna representerar olika sätt att förstå och tolka världen och kan användas för att argumentera för eller emot olika ståndpunkter (Edley, 2001, s. 198). Repertoarerna är flexibla och kan anpassas för att passa olika situationer och syften. Vissa repertoarer kan vara dominerande och präglas av samhällets makrodiskurser, medan andra kan vara marginaliserade eller fungera som ett alternativ mot rådande diskursiva strukturer. Genom att analysera tolkningsrepertoarer kan man förstå hur språkliga resurser används för att

konstruera och förmedla sociala betydelser och normer. (Wiggins, 2017, s. 45; Locke, Budds, 2020, s. 237–238)

Subjektspositioner kan definieras som identiteter och positioner som görs tillgängliga för individen inom en tolkningsrepertoar. Subjektspositioner är de "sätt att vara" som erbjuds oss i diskurser. De formar vår självbild och våra sätt att agera i samhället. Diskurser skapar ett utrymme där vi kan inta olika subjektspositioner, men de erbjuder också möjligheten att aktivt motstå eller utmana de positioner som tillhandahålls (Edley, 2001, s. 209). Kort sammanfattat handlar subjektspositioner om vilken roll eller plats vi har i en konversation eller situation. Det formar hur vi ser på oss själva och andra, och hur vi handlar. Genom tolkningsrepertoarer kan man förstå vilka språkliga resurser används för att konstruera och förmedla specifika sociala betydelser, maktrelationer och normer. (Locke, Budds, 2020, s. 237–238)

Ideologiska dilemman är motsägelsefulla sätt att förstå och tolka ett och samma begrepp eller fenomen. Billig et.al. (1988) beskriver att dilemman bottnar sig i att samhällets ideologier och förståelser av den sociala verkligheten inte är enhetliga och slutna system. I stället rymmer de motstridiga värderingar och teman. På grund av dessa motstridiga teman – som exempelvis spänningen mellan individens frihet och det sociala ansvaret – som konstruerar utrymmet för det mänskliga tänkandet. Förmågan att överväga, argumentera och göra aktiva val i vardagen härstammar från dessa inbyggda motsättningar och spänningar. (Billig et. al., 1988, s. 15-17). Genom en analys av ideologiska dilemman kan forskning identifiera motsättningarna och konflikterna i diskursen och förstå hur olika diskursiva positioner konstrueras och förhandlas. (Locke, Budds, 2020, s. 237–238; Wiggins, 2017, s. 45)

Valet av CDP vilar på en socialkonstruktionistisk grund och fungerar som en metodologisk brygga till studiens socialpsykologiska ansats. Med CDP möjliggörs undersökandet av inte bara yttre manifestationer av ledarnas arbete, utan också de sociala processerna som formar deras uppfattningar och handlingar. Genom att tillämpa CDP belyses hur ledarnas konstruktion av betydelser, särskilt relaterade till kvalitet, vård och professionell subjektsposition, formas och förmedlas.

5.2 Forskningsprojektet

Magisteravhandlingen utförs i ett samarbete med forskningsprojektet *”Social hållbarhet i boendeenheter”*. Projektet är ett samarbete mellan Helsingfors universitet och Åbo

Akademi. Forskningsprojektets syfte är att studera omsorg och vård inom tre olika sektorer (äldreomsorg, barnskydd och mental- och missbrukarvård). Forskningsprojektets gemensamma perspektiv och metoder och projektets målsättning att främja hållbarheten i boendeenheter har varit utgångspunkter för valet av avhandlings teoretiska referensram. Fokuset ligger på att undersöka hur kvalitet konstrueras i den institutionella praxisen samt hur dessa vägleder den dagliga vården på boenden. Kvaliteten på vården granskas på tre olika nivåer: i ledningen, hos vårdarna och hos klienterna. Forskningsprojektet har även som fokus att analysera tre teman inom boendevård: (1) kvalitetsdiskurser, (2) hur kvalitetsdiskurser omformas till vardaglig praxis i organisationen och (3) hur olika aktörer (klienterna, vårdarna och ledare/chefer) upplever vården på boendeenheten.

Avhandlingen följer i stort sett samma forskningsdesign som forskningsprojektet. Det empiriska materialet består av semistrukturerade intervjuer.

5.3 Den kvalitativa forskningsansatsen

Valet av forskningsansats är en väsentlig del av forskningsprocessen där forskaren strävar efter att hitta den bästa vägledningen och verktygen för att uppnå ett möjligast tillförlitligt forskningsresultat. Fejes och Thornberg (2019) betonar vikten av forskningsdesignen och dess roll i processen. En forskningsdesign innebär mer än enbart insamling och analys av data. Den innefattar bland annat förståelse av perspektiv för att tolka ett fenomen, formulering av relevanta forskningsfrågor, val av lämpliga metoder för datainsamling och utförande av dataanalys på olika sätt och nivåer. Frågeställningarna syftar till att besvara hur kunskap bildas och vad kunskap är. (Fejes & Thornberg, 2019, s. 21-22)

I en kvalitativ forskningsansats används metoder som fokuserar på att förstå och tolka sociala fenomen utifrån deltagarnas perspektiv. Metoderna karakteriseras av djupgående undersökningar med relativt små urval, där man strävar efter att få en rik och detaljerad förståelse av det studerade fenomenet. En kvalitativ forskningsansats kännetecknas av flexibilitet och öppenhet för att låta forskningsprocessen utvecklas organiskt, samtidigt som den bygger på väldefinierade och systematiska metoder för datainsamling och analys. Målet är att skapa insikter och förståelse för de specifika fenomen som studeras, snarare än att göra generaliseringar på basen av urval från en större population. (Fejes & Thornberg, 2019, s. 18-20, 38-39)

5.4 Intervjuguide och data

Willig (2015) lyfter fram viktiga aspekter gällande datainsamlingen i diskursanalys. Bandning av intervjuer i både informella och formella uppsättningar är fungerande data inom diskursanalys. Bandning av en konversation ger möjligheten för skribenten att i transkriberingen beakta icke-verbala aspekter såsom pauser, tvekande och olika betoningar. Dessa aspekter formar också diskursens betydelse. (Willig, 2015, s. 148).

Datainsamlingsmetoden följer en semistrukturerad intervjuguide som baserar sig på en intervjuguidesgrund skapad av forskningsprojektet. Intervjuguiden för avhandlingen är bifogad som *Bilaga 2. Intervjuguide på svenska*. Respondenterna har rekryterats via kontakter, sökningar på internet samt via forskningsprojektet. Respondenternas medelålder är 50 år och deras arbetsförhållandes längd i medeltal är 12år och 6 månader. Respondenterna intervjuades på antingen finska eller svenska. Tre respondenter har kontaktats av skribenten, först via telefon för att fråga om de är intresserade och få deras samtycke att delta i undersökningen och senare via e-post där respondenterna fått ta del av ytterligare information gällande forskningsprojektet, officiella dokument och forskningslov som ansöktes i ett tidigare skede. Respondenterna tillfrågades även om de kände till kollegor i en ledarskapsposition inom samma organisation som de trodde kunde tänka sig vilja delta. De tre tillfrågande och två andra respondenter deltog i undersökningen. De resterande tre respondenter och det ytterligare intervjumaterialet är samlat inom forskningsprojektet och följt samma struktur som skribentens utförda datainsamling.

Sammanlagt åtta intervjuer har utförts, bandats och transkriberats. Två av dessa intervjuer är samlade och transkriberade av avhandlingens skribent. De resterande sex intervjuerna är samlade och transkriberade inom forskningsprojektet.

5.5 Transkribering och bearbetning av material

Datainsamlingen har gått ut på att med respondenternas tillåtelse banda in och transkribera intervjuerna. Bandning är en förutsättning för att samtalen ska kunna dokumenteras tillförlitlig. Transkription är processen där ljud omvandlas till skrift. Inom den diskursiva ansatsen är omvandlingen en ”mekanisk process”; den fungerar som forskarens första genomgång av materialet där talat språk struktureras till analyserbar text. Transkribering av intervjuer har som process tydliga anvisningarna, vilka steg som ska följas och vilka fallgropar som man skall undvikas. Svensson (2019) sammanfattar och handleder läsaren

genom transkriberingsprocessen genom att betona de viktigaste aspekterna. (Svensson, 2019, s. 114-125)

Inom kritisk diskursiv psykologi (CDP) är det viktigt att fokusera i första hand på mönstren i språkbruket snarare än att fånga upp detaljer som intonationer och sekventiella drag i talet. Transkriberingen av interaktionen (i mitt fall transkriberingen av intervjun) är av central betydelse och bör återge förutom de uttalade orden också pauser utan specifika tidsangivelser, betoningar och framhävda ord. Det är mindre viktigt att använda skiljetecken i det grammatiska användandet av CDP. Genom att inkludera färre fonetiska detaljer, det vill säga hur någonting sägs (ljudet, tempot, tonläget) blir transkriberingen mer koncis och mindre detaljerad. Genom att utesluta detaljer kan skribenten fokusera mer på data som stöder identifiering av de tre huvudsakliga analytiska begrepp i CDP, nämligen tolkningsrepertoarer, ideologiska dilemman och subjektspositioner. Dessa skapar tillsammans en koppling mellan bredare sociala eller kulturella begrepp och konkreta diskurser. I analysen söker man igenom datamaterialet för att identifiera sätt att tala om ett specifikt ämne. Det är viktigt att notera mönster och repertoarer i språket för att förstå hur olika ämnen och ståndpunkter konstrueras och förhandlas i interaktionen. (Wiggins, 2017, s. 47-48)

5.6 Analysmetod

Metoder för dataanalys inom kritisk diskursiv psykologi (CDP) har vanligtvis inte presenterats med en strikt uppsättning steg som kan följas systematiskt. Locke och Budds (2020) har däremot beskrivit ett antal analytiska steg som kan användas för att bryta ned diskursdata och analysera det på en djupare nivå. Metoden syftar till att först skapa en bred förståelse av texten och att sen göra en djupare analys av hur och varför diskurser konstrueras på ett visst sätt. (Locke & Budds, 2020, s. 238-245) Nedan följer en översikt över de sex stegen i denna analysmetod:

Steg ett: *Bekantande och preliminär kodning*. Skribenten läser och bekantar sig med datamaterialet. Det innebär att noggrant gå igenom och koda texten rad för rad. Kodningen kan vara både beskrivande och tolkande för att lyfta fram olika sätt att diskutera ämnet på. I detta skede identifieras kategorier och teman som är relevanta för forskningsfrågan.

När jag började analysera fokuserade jag på att hitta kategorier som kunde svara på min första forskningsfråga, det vill säga chefernas konstruktion av god vård och omsorg.

Kategorier kom tydligast fram i intervjuernas frågesektioner som behandlande kvalitetsdiskurser (sektion B), ”översättning” av kvalitet till praktik (sektion C), erfarenhet av kvalitet (sektion D), och framtiden (sektion G). I frågesektionen ”det egna arbetet och arbetets organisering” (sektion A) behandlades god vård och omsorg men i mindre grad. Jag kodade intervjuerna och sparade dem i enskilda dokument. Jag organiserade citaten enligt kategori, så att jag lättare kunde urskilja tolkningsrepertoarer, subjektspositioner och ideologiska dilemman.

Steg två: *Diskursiva konstruktioner*. I det andra steget identifieras konstruktioner som förekommer i texten. Skribenten fokuserar på dominerande teman och sätt att tala om ämnet och grupperar sedan temana eller ord tillsammans. Målet är förstå vilken betydelse orden och teman har i texten och hur de relaterar till varandra.

De teman i intervjuerna som framträdde och dominerade i det här skedet av analysen var: god vård och omsorg förankrat i klientcentrerat arbete, samarbete, verktyg i arbetet och rutiner i vardagen. Ord som framträdde ur intervjuerna och inom dessa teman var ”vi” och ”barnen/barnet”. De dominerande temana kunde urskiljas som helheter och diskurserna konstruerade tydligt kategorin god vård och omsorg, fastän inga enskilda ord för att beskriva eller definiera den användes. De andra ord som framkom, men som inte var lika dominerande var trygghet, bemötande, fungera och bra.

Steg tre: *Tolkningsrepertoarer*. I det här steget undersöks de tolkningsrepertoarer som används i texten. Man analyserar hur olika sätt att tala om ämnet bidrar till att konstruera en viss verklighet och vilken effekt detta har i interaktionen. En tolkningsrepertoar är ett igenkännbart sätt att beskriva eller tala om ett ämne som är identifierbart som sådant. Inom CDP ses dessa som flexibla språkliga resurser, likt verktygslådor bestående av specifika termer, metaforer och talesätt som talaren använder för att göra världen begriplig.

I det här skedet fokuserade jag på hur cheferna skapat diskursiva konstruktioner av god vård och omsorg genom att identifiera vilka tolkningsrepertoarer de använt för att få fram hur de konstruerar vårdens kvalitet. Jag letade efter återkommande mönster och språkliga vändningar som användes för att motivera vissa perspektiv. Genom att identifiera dessa repertoarer kunde jag se hur cheferna navigerade mellan olika, och ibland motstridiga, sätt att definiera vad som utgör god vård och omsorg.

Steg fyra: *Subjektspositioner*. Subjektspositioner är olika sätt att vara eller positionera sig själv och andra i tolkningsrepertoarer. Det här steget fokuserar skribenten på de positioner

som görs tillgängliga genom de tolkningsrepertoarer som används. Det handlar om hur respondenten eller talaren positionerar sig själv och andra i texten och vilka implikationer detta har för interaktionen.

För att synliggöra subjektspositionerna analyserade jag hur cheferna positionerar sig själva inom organisationen, hur de tillderar sig själva och personalen i olika grader av ansvar och agentskap samt hur barnen positioneras som aktiva subjekt (självbestämmande) eller som objekt för omsorgsinsatser (någon att vårda). Genom att tolka hur cheferna växlar mellan att tala som en i teamet jämfört med den formella ledaren, kunde jag identifiera hur subjektspositioner konstrueras i samtalet om god vård och omsorg.

Steg fem: *Diskursiva effekter*. I det femte steget fokuserar skribenten på den mikronivå där diskursen används för att uppnå specifika interaktionella effekter. Det handlar om att identifiera de språkliga och retoriska verktyg som används för att konstruera händelser och förstärka argument. Skribenten undersöker hur olika uttalanden är konstruerade för att uppnå vissa interaktionella mål.

I detta steg tolkade jag tolkningsrepertoarerna och subjektspositionerna, det vill säga hur specifika sätt att uttrycka sig fyller en funktion. Genom att analysera hur cheferna konstruerar sina svar för att till exempel hantera professionellt ansvar eller motivera en viss praktik kunde jag få fram interaktiva mål, exempelvis balansen mellan den ekonomiska beslutsfattaren och den empatiska ledaren. För att bearbeta fram de diskursiva effekterna vände jag frågeställningen från ”vad” (teman) och ”hur” (tolkningsrepertoarer) till ”varför”. Varför sägs något och vad vill åstadkommas med det som sägs. Jag letade efter vilka funktioner som chefernas tal har i intervjun. På så sätt kunde jag se hur cheferna navigerar i de ideologiska dilemman som uppstår i deras yrkesroll.

Steg sex: *Praktik*. Det sista steget innebär att sammanfatta analysen och reflektera över dess innebörd för det undersökta ämnet. Skribenten överväger vilka ideologier och samhällsdiskurser som formar de diskursiva konstruktionerna och vilka konsekvenser detta har för förståelsen av ämnet. Det handlar om att se hur diskursen är kopplad i bredare samhällsnormer och hur den formar individuella och gemensamma uppfattningar och handlingar.

Här reflekterade jag över hur de identifierade tolkningsrepertoarerna och subjektspositionerna är förankrade i ideologiska dilemman. Jag jämförde mina resultat med

vad som presenterats i kapitlet bakgrunden och tidigare forskningen, och reflekterade över hur de överensstämmer.

5.7 Forskningsetik

Forskningsetiska principer bygger sig på god vetenskaplig praxis, samtycke, anonymitet och forskarens egen roll. Att följa etiska principer inom forskning är viktigt. Med att följa de forskningsetiska principerna kan forskaren påvisa och stöda forskningens trovärdighet och kvalitet. Forskningsetiska delegationens (TENK) anvisningar har viktiga riktlinjer som stöder god vetenskaplig praxis. Dessa riktlinjer är tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar, och de stöder sig på den europeiska forskningsetiska riktlinjen från ALLEA. Tillförlitlighet handlar om att garantera forskningens kvalitet i planering, metoder och analyser samt rapportering. Ärlighet innebär öppenhet och rättvisa i forskningens genomförande och kommunikation. Respekt ålägger forskare att visa hänsyn till kollegor, deltagare och samhället i stort. Ansvar är ett helhetsperspektiv som omfattar beaktandet av forskningens konsekvenser och hållbarhet och samhällelig påverkan, och som görs i forskningens alla skeden från idéstadium till publicering. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan, 2023, s. 11-12)

Forskningsetiska principer bör följas noggrant under datahantering och lagring av den insamlade data. I magisteravhandlingen har jag samlat in data genom intervjuer. Jag har före intervjutillfällen skrivit under sekretessavtal och samtycke, bekantat mig med intervjuanvisningar för digitala intervjuer samt med forskningsprojektledaren gått igenom säker lagring av den insamlade datan. Intervjuerna har hållits på distans via Teams och bandats in. Respondenterna har informerats skriftligt på förhand om insamlingens syfte. De har fått ta del av ett dokument ”Tieteellisen tutkimuksen tietosuojaseloste/-ilmoitus” som behandlar intervjuns dataskydd, samt dokument om forskningsprojektets bakgrund och samtyckets innehåll. Vid intervjutillfället har respondenterna blivit informerade att intervjun är konfidentiell och att anonymitet garanteras, och att de när som helst får avbryta intervjun genom att säga det till. Jag har före intervjun frågat respondenterna om de har läst igenom informerat samtycke och ”tietosuojailmoitus”, samt gav dem möjligheten att gå igenom texterna. Jag frågade före intervjun deras samtycke till att intervjun bandas. Före bandningen av intervjun startades samlade jag in bakgrundsinformation om respondenterna. God vetenskaplig praxis har följts även efter intervjutillfällena genom att data har lagrats och sparats konfidentiellt och bandningarna raderats överenskommet.

Intervjuerna som jag själv utförde hanterades konfidentiellt och med respekt för deltagarnas autonomi, särskilt då intervjuerna behandlat känsliga ämnen inom barnskyddssektorn. Jag har säkerställt anonymiteten för respondenterna i materialet genom pseudonymisering och borttagande av identifierbar information. Den insamlade datan och de transkriberade dokumenten har förvarats i enlighet med sekretessavtalet, det vill säga att de inte varit tillgängliga för obehöriga i enlighet med projektledares anvisningar.

Utöver de ovannämnda aspekterna av forskningsetiken krävdes det en kritisk reflektion över min roll som forskare i processen. Jag har haft positionen som det centrala analysverktyget, vilket innebär att jag varit reflexiv över mina värderingar och min tidigare kunskap om barnskyddet under analysprocessen. För att garantera studiens kvalitet har jag därför måsta inta ett reflexivt förhållningssätt både under datainsamlingen och analysen. Med att medvetet ifrågasätta min egen förståelse har jag försökt ge utrymme för respondenternas synpunkter på deras egna villkor utan att de påverkas av mina förväntningar. Jag har också i de senare skedena strävat efter att bibehålla en analytisk distans så att studiens slutgiltiga tolkningar är genuint förankrade i det insamlade materialet.

6 Resultat

I det här kapitlet presenteras avhandlingens analys och resultat. De baserar sig på intervjuer med barnhemschefer. Texten innehåller citat från intervjuerna för att illustrera analysens slutsatser. Kapitlet presenterar först en analys av de intervjuade chefernas tolkningsrepertoarer av god vård och omsorg. Analysen fortsätter med att undersöka deras subjektspositioner.

6.1 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i klientcentrerat arbete

En av de mest dominerande diskursiva konstruktionerna i analysen är god vård och omsorg som förankrat i en klientcentrerad syn på arbetet. Ur ett kritisk diskursivt psykologiskt perspektiv innebär konstruktionen att chefernas språkbruk inte enbart beskriver utan även formar och upprätthåller en specifik bild av vården. Barnhem har många barn och ungdomar som kommer från olika hemförhållanden, kulturer och familjekonstellationer, men framför allt beskrivs de av cheferna som individer med unika tankar, känslor och behov. Citaten

nedan illustrerar hur cheferna konstruerar sina relationer och sitt arbete med klienterna utgående från ett klientcentrerat och lyhört förhållningssätt:

”Den här veckan nu så ha jag varit med flera av ungdomarna på lite egen tid och gjort de som ungdomarna har önskat att man kan göra tillsammans. Exempelvis igår var det en av våra pojkar, en lite äldre pojke som önskade att fara ut i skogen och hugga träd. Så jag sade att de går nog bra, för det gör vi annars också, så han önskade komma med mig ut till skogs en sväng. Vi ordnade på enheten att någon annan var här i stället för mig och så for jag ut med honom ut till skogs eftersom det var hans eget önskemål” – Chef A

Chef A beskriver sitt arbete med ett konkret exempel på hur en ungdom på barnhemmet uttryckt en specifik önskan om en aktivitet, vilket resulterade i att chefen ordnade så att de kunde tillbringa tid tillsammans i skogen. Genom exemplet med skogsutflykten synliggör chefen hur god vård görs till något både relationsskapande och individuellt. Detta förhållningssätt tyder på en arbetskultur där barnens egna önskemål faktiskt ges utrymme i praktiken. Omsorgen begränsas alltså inte till grundläggande praktiska åtgärder, utan handlar i hög grad om att skapa trygghet och gemenskap genom att aktivt lyssna på och tillgodose barnen önskemål och behov.

Uppmärksammande av barn och unga som individer i vården kan ta sig uttryck på olika sätt. Följande citat, då cheferna bads beskriva vad god vård och omsorg omfattas av, är exempel på detta.

”…varje vuxen möter ju barnen här, och visst är det ju så att det där mötet med barnet och att uppmärksamma hen personligen och att lägga märke till det positiva...” – Chef B

”Ett bra bemötande är respektfullt mot barnet, men ledd av en vuxen till den del som situationen så att säga kräver, att den vuxna är ändå den som sedan, om situationen är av den arten, kan lösa situationen. Och i de här bemötanden hoppas jag att man kan ge barnet alternativ som man sedan tillsammans kan fundera på, vad som skulle vara den rätta lösningen för just den här situationen, vad som skulle vara i enlighet med barnets bästa.” – Chef C

Chefen B framhäver bemötandet som något som ska ske individuellt och med en positiv attityd gentemot barnet. Chef C beskriver därutöver bemötandet som en balansgång mellan barnets rättigheter och den vuxnas ansvarstagande. Tillsammans bidrar beskrivningarna till att definiera god vård som en kombination av lyhördhet och förmågan att agera auktoritativt i barnets bästa intresse.

Barnhem finns för de barn som i sin familj inte fått den grundläggande vården och omsorgen som behövs för att trygga deras uppväxt och utveckling. Som svar på frågan om vad god vård och omsorg omfattas av svarade Chef D:

”Många gånger är de just den där grundtryggheten som kan fattas för många. Men att du lyssnar och ser det här barnet individuellt, att vad är behovet och vad är kanske utmaningen för det här barnet” – Chef D

”…de har sett att det också är en möjlighet till något, att hen kommer till ett barnhem där hen kanske för första gången får höra något gott om sig själv och får uppmuntran och motivering, när det som varit tidigare bara har varit att man lagt märke till det dåliga. Och även sedan i familjerehabiliteringen så får vi lyft fram barnets röst och barnets behov, men det är hemskt svårt att få fram det där positiva, eftersom det råder den här starka tystnadsplikten…” – Chef E

Chefen D påpekar hur förmågan att se och förstå barnets unika utmaningar är skärkilt viktigt hos barn utan grundtrygghet. Genom att prata om att lyssna och att se barnet individuellt konstruerar chefen en bild av god vård som något som förutsätter att personalen bemöter varje barn som en egen person med särskilda behov. Vården konstrueras här som en process där barnets egen röst måste lyftas fram för att tryggheten ska kunna återetableras.

Denna tolkningsrepertoar fördjupas av chef E, som beskriver barnskyddet som en unik chans för barnet att äntligen mötas av positiv förstärkning i stället för kritik. Chefen beskriver även att detta sällan når barnskyddets utomstående aktörer, och att det beror på personalens tystnadsplikt. Chefens perspektiv formar en diskurs där barnskyddet framstår som en möjlighet för positiv utveckling av barnens självbild.

I klientcentrerade arbetet framhålls ofta behovet av att frångå generella regler och ge mer utrymme för situationsanpassad vård. I följande citat beskriver chefen hur flexibilitet fungerar som ett strategiskt verktyg för att stödja barnets utveckling mot ökad självständighet.

”Men det är så att man tittar från fall till fall och barnspecifikt när det är för barnets bästa att man är flexibel och så. Målet är alltid att nå en sådan flexibel uppfostringsstil, genom vilken barnet kanske själv skulle lära sig att vägleda sig själv.” – Chef F

I citatet talar chefen F om ett flexibelt uppfostringssätt samt vad som kunde ses som klientcentrerad vård och omsorg. Den här klientcentrerade diskursen, vilket kommer fram

av chefens ordval ”barnspecifikt” och ”för barnets bästa”, utgör en grund för chefens beslut. Samtidigt framhävs ”flexibel uppfostringsstil”, det vill säga en flexibel uppfostringsstil som ett ideal, vilket kan förstås som ett sätt att balansera struktur och anpassning. Genom att föra fram flexibilitet, klientcentrerat och situationsanpassning konstruerar chefen en bild av de professionella som lyhörda och med förmågan att anpassa vården enligt barnets behov.

Chefen konstruerar som ett slutligt mål av vården att barnet förmår vägleda sig själv, det vill säga en diskurs om självständighet. Med denna konstruktion framhåller chefen att god vård och omsorg inte endast som ett sätt att skydda och stötta barnet i nuet, utan som en process där barnet gradvis blir självreglerande och ansvarstagande.

Den klientcentrerade vården uppkommer inte enbart genom tillämpandet av professionellt beprövade rutiner. Mötet mellan barnen och personalen handlar också om mellanmänskliga relationer och chefens personliga etiska ställningstaganden. Här belyser chefen hur respektfullt bemötande och skapandet av tillit utgör fundamentet i mötet med barnet:

”Det är åtminstone för mig personligen en sådan sak, att du bemöter barnet med uppskattning. Som sig själv, som en egen person, och inte klassificerar hen i några grupper eller annat och enligt mig utgår allt från att du får förtroende eller annat. Det utgår kanske från det där första mötet och det där bemötandet. Å andra sidan också det, hur du vill att barnet ska behandla dig så måste ju du också fästa uppmärksamhet vid ditt eget bemötande. Enligt min mening är tryggheten en väldigt viktig sak för det där förtroendet. Att på riktigt, att barnet upplever och ser att hen har det tryggt nära den vuxna och eller på den platsen. Den där tryggheten är enligt mig en väldigt viktig sak i att du får barnets förtroende. – Chef G

Chefen G skiftar fokuset från att se barnet som ett vårdobjekt till en egen person som bör bemötas med respekt. Här konstrueras god vård och omsorg snarare ur ett etiskt förhållningssätt. Diskurser som framträder är ett personligt engagemang, där chefens egna värderingar uttrycks i bemötandet av barnet. Chefen anser att varje enskilt barn bör bemötas som unika, och inte kategoriseras eller reduceras till något specifikt. Här framträder också en diskurs som handlar om individualisering och som ifrågasätter institutionella kategoriseringar inom barnskyddet, exempelvis det att barn definieras som ”placerade barn”, ”särskilda barn” eller utifrån en diagnos. Diskursen stödjer uppfattningen om en barncentrerad vård och omsorg.

Chefen betonar därefter vikten av tillit. Här konstruerar chefen god vård och omsorg som relationellt och situationsbundet. Det är i själva mötet, särskilt i det första som förtroendet kan etableras. I diskursen definieras vårdens kvalitet genom interaktion och bemötande snarare än fasta strukturer. Samtidigt tas ömsesidighet i relationen fram. Slutligen lyfter chefen fram barnen trygghetskänsla. Grunden för god vård och omsorg framställs som beroende av hur man kunnat skapa förutsättningar att barnen upplever (”ser”) trygghet i enheten. Trygghetsdiskursen kopplas till vuxnas förmåga att skapa en miljö där tryggheten förblir en nödvändig grund för att tillit och respekt ska kunna uppstå.

6.1.1 Slutsatser och subjektspositioner inom det klientcentrerade arbetet

I diskurserna kring klientcentrerat arbete för konstruerande av god vård och omsorg finns genomgående tanken av att lyssna på och bemöta barnen som individer. Cheferna understryker på olika sätt vikten av att möta barnens specifika behov och ge dem positiv bekräftelse, snarare än att enbart erbjuda en allmän trygghetsram. Från ett kritisk diskursivt psykologiskt perspektiv kan vi också se hur dessa konstruktioner inte bara beskriver, utan även förstärker chefernas uppfattningar. Genom analysen blir det tydligt att klientcentrerat arbete formas genom kompletterande dominerande diskurser om respekt, tillit, positiv förstärkande och trygghet, vilket i sin tur definierar aktörernas handlingsutrymme.

Chefernas språkval och sätt att tala om sitt arbete konstruerar inte bara praktik, utan också specifika subjektspositioner där chefen förväntas balansera mellan att vara en respektfull ledare och en auktoritativ beslutsfattare. Denna positionering blir tydlig hos chef C, där ledarskapet konstrueras som nödvändigt för att kunna fatta beslut i barnets intresse när situationen kräver det. Subjektspositionen som chef innebär därmed att navigera i ett spänningsfält där man är både empatiskt nära och professionellt styrande på samma gång. Genom att använda ett lyhört och flexibelt språkbruk intar chefen en position som en möjliggörande och empatisk vuxen. Denna position innebär att chefen inte enbart agerar som en administrativ ledare, utan som en personlig garant för barnets välbefinnande. Som chef A illustrerar genom skogsutflykten, kräver denna position en beredskap att frångå fastställda rutiner för att möta barnets individuella önskemål.

Samtidigt formas ett yrkesideal i chefen C konstruktion där vårdgivaren förväntas vara lyhörd och individfokuserad. Detta ses som nödvändigt för att kunna ge barnen mer än bara sin uppmärksamhet.

Barnet positioneras i sin tur som en person med aktiv utvecklingspotential och en individ med en egen röst som måste lyftas fram. I stället för att ses som en passiv mottagare av vård, tilldelas barnet en position som utgångspunkt för de vuxnas agerande. Detta medför dock ett krav på barnet; genom diskursen om självständighet och flexibilitet, som framkommer i chefens F citat, positioneras barnet som ett subjekt som förväntas utvecklas mot självreglering. Barnhemmet i sig positioneras slutligen som en skyddad zon för försoning, en plats där barnets tidigare negativa erfarenheter ska kunna brytas och ersättas av bekräftelse och tillit.

6.2 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i samarbete

Barnhem bygger upp sin verksamhet genom samarbete emellan en chef, förmän, handledare och socialarbetare. Samarbetsnätverket kan fungera på olika sätt, både mångprofessionellt utöver enhetens gränser och internt.

Följande citat visar hur cheferna uppfattar samarbete och hur de uttrycker det:

”...jag skulle önska att det fanns en bra professionell, mångprofessionell arbetsgrupp, kontinuitet och att man drar åt samma håll. Dessutom skulle jag önska att cheferna på en högre nivå än mig skulle vara mer konkret närvarande i vardagen...” – Chef C

Stabilitet och en gemensam riktning framstår som bärande element i arbetsgruppen. Chef C lyfter fram samarbete och professionell mångfald i arbetsgruppen som viktiga element. Efterfrågan av högre chefernas deltagande mer konkret i vardagen konstruerar samarbetet som något som kräver närvaro och stöd i flera nivåer av organisationen. Detta ger bilden av att vårdens kvalitet är beroende av en sammanhållen struktur där alla arbetar i samma riktning.

I följande citat beskriver chefen hur fastställda ramar för möten och en kollektiv beslutsprocess konstruerar den stabilitet som krävs för att möta barnens och familjernas behov:

”...en gemensam god anda i arbetsgruppen, det är det som är viktigt, att man ger det en möjlighet liksom. Och hos oss har det faktiskt möjliggjorts här så att arbetsgruppen får samlas en gång i månaden och vara tillsammans hela dagen och fundera på allmänna saker, på varje barns och varje familjs ärenden, de protokollförs och man fattar liksom beslut om

dem tillsammans och man håller fast vid dem, så jag tänker att det är nog verkligen viktigt...”
– Chef E

Chef E använder uttrycket ”en gemensam god anda” tyder på att känslomässiga atmosfären på enheten ses som ett viktigt samarbetsbefrämjande element, och att positiv stämning möjliggör en stabil och välfungerande arbetsmiljö. Vidare beskrivs samarbete konkret genom återkommande gemensamma möten där hela arbetsgruppen deltar i diskussioner och beslut som berör barnens och familjernas situationer. Här betonas att tid behöver reserveras för reflektion. När beslut fattats bör man också hålla sig till dem i vardagen. Gemensamt reflekterande över barnens och familjernas situationer är avgörande för upprätthållandet av en förutsägbar och positivt sammanhållen vårdmiljö.

Tillsammans formar chefernas C och E beskrivningar en tolkningsrepertoar där samarbete uppfattas som både praktiskt och värdemässigt betydelsefullt. Gemensamma beslut, stabilitet genom förutsägbarhet och samhörighet framstår som centralt för definierandet av god vård och omsorg. Samarbete kan tolkas inte bara som en praktisk nödvändighet, utan också en organisatorisk norm som styr hur omsorgen bör utformas och upprätthållas.

Utöver det interna samarbetet lyfts även socialarbetares roll fram som betydelsefull i barnskyddets boendeenheter och i den vård och omsorg som erbjuds. Detta synliggörs i följande citat:

”...det är det täta samarbetet hos oss, att vi har det så att socialarbetaren vet hur barnets vardag ser ut och vi har tillräckligt med tid och möjligheter att föra den diskussionen så att socialarbetaren vet hur vår praxis fungerar och att det finns gemensamma linjer för dem.”
– Chef B

Här betonar chefen vikten av ett nära samarbete mellan boendeenheten och den ansvariga socialarbetaren. Det ska finnas tid och möjlighet till kontinuerliga samtal för att etablera gemensamma linjer i arbetet. Samarbetet framstår som något som bygger på utbyte av information och delad förståelse. Chefen beskriver ett fungerande samarbete med tillräckliga resurser för dialog och gemensamma beslut. Samarbetet i chefens utsaga tolkas här som ett önskvärt mål och en praktisk utmaning. Chefen konstruerar en föreställning om att vårdens kvalitet är beroende av en gemensam och enig linje mellan enheten och socialtjänsten, samtidigt som det implicit kommer fram hur denna föreställning inte alltid förverkligas i praktiken.

Mångprofessionellt samarbete inom barnskyddet sträcker sig även utanför de närmaste samarbetsparterna. Detta beskriver chefen i följande citat.

”Har jag inte ett svar så kan man också anlita sådana som är experter inom det område. Om vi säger du får ett barn med någon speciell diagnos som ingen av oss kanske har jobbat med ett sådant barn förut så då kan man anlita sådana som är kunniga inom det område. Det som inte man kan så måste man kunna ta hjälp ifrån andra ställen. Man sitter ner och diskuterar och tillsammans funderar att man ska kunna handleda och stöda det här barnet och så att man kanske måste utvärdera och se att hur gick de, gick de bra. Man kan måsta fundera annorlunda” – Chef D

Att erkänna den egna personalens begränsningar görs här till en professionell styrka. Chefen D balanserar sin konstruktion med en pragmatisk syn på samarbete, där den egna personalens kompetens erkänns som begränsad och där extern expertis ses som nödvändig i vissa situationer. Detta språkliga val konstruerar en diskurs om kompletterande kunskap, där gränserna för den interna expertisen erkänns utan att personalens roll förminskas. Trots att externa experter anlitas framgår det att enheten har huvudansvaret för att handleda och stöda barnet. Här konstrueras extern kunskap som en resurs, men där beslutsfattandet och det övergripande ansvaret stannar hos enheten.

Barnhemmen kan vara främmande för barn och ungdomar och det framkommer att de finns individer som rymmer från enheten. Cheferna konstruerar också samarbete som en avgörande faktor i hanteringen av dessa kritiska situationer.

”De var inte allt för länge sen så vi hade en ungdom som rymde härifrån från enheten. Vi fick kontakt på både ungdomen och vi fick kontakt med mamman och förstås med socialarbetaren och mamma hade möjligheten till komma och hämta den här ungdomen och sen satt vi oss ner i personalen att hur gör vi nu för att göra mest rätt eller vad vi tror är rätt i alla fall så vi är i väldigt tät kontakt med mamman och vi har bra samarbete med den här mamman och så vi beslöt då att jag och den här ungdomens egenvårdare åker hem till dem och socialarbetarna kom med, vilket var helt okej för både den här ungdomen och mamman. Så vi åkte dit och så satt vi oss ner och satt och fundera en hel eftermiddag att var är läget nu att vd var orsaken till den här att du rymde härifrån och hur gör vi nu framdeles då för att inte han ska behöva känna att han ska rymma härifrån och där hade vi de tjänst att vi hade en väldigt bra diskussion tillsammans med både ungdomen, socialarbetarna, oss och mamman och utifrån de så skräddarsydde vi då en plan för framtiden och det blev faktiskt så han kom tillbaka till enheten då med oss på samma gång och vi upplever i alla fall att

han fick en större förståelse för att vi finns som hjälp och stöd. Tack vare ett bra samarbete med socialarbetarna, med mamma och med ungdomen och med oss att de är inte på grund av någon enskild individ utan det är nog ett bra och förtroendefullt samarbete" – Chef A

I citatet beskriver chefen en situation där flera parter tillsammans bidrar till att ungdomen återvänder till enheten utan tvång. Samarbetet framställs som själva mekanismen som löser krisen, vilket etablerar en tolkningsrepertoar där lyckade utgångar knyts till fungerande samverkan. Chefen beskriver hur beslut fattas genom samtal och gemensam reflektion, och betonar att både ungdomen och mamman gav sitt samtycke. Att ”sitta ner”, ”fundera tillsammans” och ”skräddarsy en plan” uttrycker underförstått hur vården formas genom dialog snarare än genom ensidiga beslut. Här konstrueras också mer generellt en tolkningsrepertoar för hur god vård förutsätter fungerande samarbete.

Genom att sammanfatta den lyckade utgången som resultatet av ett ”bra och förtroendefullt samarbete” uppstår en föreställning av att bristande samverkan ökar risken för att leda till misslyckanden.

Ledarskapet inom en samarbetskultur innebär ofta en balansgång mellan att vara en del av teamet och att samtidigt i sista hand bära ansvaret. Här reflekterar chefen över hur hen växlar mellan ett lyhört, icke-auktorativt förhållningssätt och behovet av att sätta gränser när situationen så kräver:

”…min ledarskapsstil är kanske sådan och fungerar helt som boendeenhetens team fungerar, eller det är kanske inte så att jag uppifrån skulle diktera att så här och så här gör vi. Men visst försöker jag sedan dra gränsen om jag upplever att det nu är viktigt att jag ingriper i det här och säger hur man bör agera" – Chef F

Chefen talar om ett tillåtande ledarskap. Detta konstruerar en diskurs om deltagande ledarskap som prioriterar samarbetet före styrning av teamet. Samtidigt markerar chefen att det finns situationer där hen ändå ”drar gränsen” och ”ingriper”, det vill säga tar ett tydligare ansvar. Chefens roll är att avgöra när det är nödvändigt att ingripa för att skapa tydlighet. På så sätt konstrueras ledarskap som en balansgång mellan tillåtelse och gränssättning. Ledarskap konstrueras också som något relationellt och responsivt, snarare än strukturellt eller positionellt.

Samarbete kan även betraktas som en interaktiv process där barnet görs till en medskapande aktör i sin egen utveckling. Genom att aktivt distansera sig från traditionella idéer om

bestraffning, lyfter chefen fram betydelsen av en förtroendefull relation där barnets delaktighet står i centrum.

”Jag anser att god vård och omsorg, att man måste få en bra och förtroendefull relation till barnet så att du kan fungera och kommunicera med barnet, ungdomen på ett bra sätt. Jag anser inte att sådana, man får inte ens tala om bestraffningar längre eller så, utan om konsekvenser, att man på något sätt i samarbete med barnet skulle få hen fostrad, vårdad. Visst påverkar miljön och allt det där så att man får det där trygga... Jag tycker att trygghet är en väldigt viktig sak i barnuppfostran, för att samspelet mellan den vuxna och barnet skulle vara bra.” – Chef G

Chef G antyder här att omsorg och ledarskap skall bygga på en god relation och barnets delaktighet, snarare än maktutövning. Genom att betona vikten av en ”bra och förtroendefull relation” framställs omsorgen som en relationell process, där tillit blir förutsättningen för både kommunikation och pedagogiskt arbete. Chefen skiftar fokus från traditionella uppfostringsmetoder till en mer samarbetsorienterad förståelse, där vuxen och barn arbetar tillsammans snarare än genom belöningar och bestraffningar. Genom att markera att man ”får inte ens tala om bestraffningar längre” tar chefen tydligt avstånd från auktoritativa strategier. God vård och omsorg innehåller en gemensam målsättning. För att uppnå den krävs både barnets delaktighet och personalens lyhördhet. Chefen lyfter också fram hur miljön och tryggheten påverkar relationen mellan barnen och vårdarna. Här konstrueras trygghet som en gemensamt skapad omgivning, där barnets känsla av säkerhet gör samarbetet möjligt. Omsorgen framställs alltså som beroende av både relationellt arbete och en miljö som stöder barnets känsla av stabilitet.

6.2.1 Slutsatser och subjektspositioner inom samarbete

Sammanfattningsvis visar tolkningsrepertoarerna hur chefernas diskurser konstruerar samarbete som en central aspekt av god vård och omsorg. Teamets interna möten, kontakt med vårdnadshavare eller utomstående experter konstrueras som centrala resurser för samarbetet. Det är dock inte alltid självklart att utomstående experter finns till hands. Här positioneras samarbete som en metod som möjliggör ett klientcentrerat arbetssätt, där barnets röst och upplevelse beaktas trots akuta situationer.

Det är viktigt att tydliggöra vem som har huvudansvaret, vilket minskar risken för missförstånd. Detta framkommer tydligt i citaten från Cheferna C och E. Samarbete

konstrueras här som att en del av ansvaret lyfts från den enskilda individen då den gemensamma kunskapen i arbetsgruppen ökar.

Inom dessa samarbetsstrukturer formas även tydliga positioner för andra aktörer. Den högre ledningen positioneras av chef C som en avlägsen administratör eller en resurs som inte används fullt ut. Genom att önska mera av närvaro av administratörer positionerar enhetscheferna sig själva som de som bär ansvaret i vardagen. Samtidigt positioneras socialarbetaren av chef B som en central aktör som bör ha insyn i barnets vardag, fast det också framkommer att hen ofta är svår att fullt ut integrera i vardagsarbetet. Chef F intar en position som en samverkande ledare genom att avlägsna sig från ett hierarkiskt arbetssätt, men etablerar samtidigt sig själv som en villkorlig auktoritet där beslutsfattande rollen tas i bruk först när situationen kräver det.

Så som det framkommer i citatet från Chef D, håller barnskyddets personal i trådarna fastän man anlitar hjälp annanstans ifrån. Genom denna konstruktion tilldelas personalen subjektspositionen som vårdens primära bärare. Det innebär att även om utomstående expertis bjuds in, förblir personalen de centrala aktörerna med ansvaret som den tolkande aktören i barnets vardag. Samarbete betyder inte att ansvaret skulle skuffas till någon annan professionell eller myndighet, utan snarare att ansvaret delas.

Subjektspositionerna kan förändras för barnet och familjen. Föräldern positioneras hos chef A som en aktiv samarbetspartner och avgörande för att barnet kommer tillbaka till enheten efter att ha rymt. Genom att chefen och egenvårdaren åker hem till familjen erkänns föräldrahemmet som en viktig pusselbit. På samma sätt byggs en diskurs om samverkande omsorg upp kring barnet (chef A och G), där barnet positioneras som en aktiv part snarare än en passiv mottagare av regler.

6.3 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i yrkeskunskap

Yrkeskunskap är en grundläggande förutsättning för hur god vård och omsorg förstås och praktiseras. I chefernas utsagor konstrueras kunskapen till ett verktyg för att känna igen och iakta förändringar i barnens vardagliga behov. Frågan om yrkeskunskapen på barnhem konkretiseras i vidareutbildning, teknologiskt kunnande samt att vara insatt i lagstadgade krav och standardiserade bedömningar. Följande citat illustrerar vilken betydelse olika former av kunskap ges i klientarbetet:

”Jag tänker speciellt då droger som blir allt vanligare och NEPSY problematiken att vi kan, att vi känner att vi har kunskap att vi har möjlighet att svara mot de behov som finns idag. Men i [orten] trakten har vi bra möjlighet till vidare skolning, vidare utbildning också inom de här områden som vi också har använt oss av ren här på [organisationen] och de känns tryggt och bra till att veta att de finns nära till hands” – Chef A

Chef A talar om aktuella samhälleliga problem som har ökat och orsakar nya utmaningar också i enheterna verksamhet. I citatet konstruerar chefen kunskap som något som behöver vara i ständig utveckling. Chefen berättar hur de på orten har möjlighet till vidareutbildning gällande drogmissbruk och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, och som redan har tillämpats för att besvara barnens och ungdomarnas behov. På så sätt konstrueras en diskurs där god vård och omsorg förutsätter att personalen kontinuerligt uppdaterar sitt kunnande för att kunna möta samtidens krav. Chefen kopplar även tillgången till kunskap med sin egen och personalens upplevda självsäkerhet i yrkesrollen. Då möjligheten till utbildning beskrivs som ”nära till hands” konstrueras kunskap inte enbart som kompetens, utan också som något som bidrar till en trygghetskänsla. Detta språkbruk tyder på en förståelse av att trygghetskänsla i enheten inte endast uppstår genom relationer eller rutiner, utan också genom personalens upplevelse av att besitta rätt kunskap och att kunna tillämpa den i rätta situationer.

En annan aspekt av kunskapsrepertoaren betonar personalens yrkesskicklighet och deras förmåga att omsätta teori i praktiskt handlande. I följande citat framställs kvaliteten i omsorgen som något som ständigt återskapas i det direkta mötet mellan vårdaren och barnet:

” ...kvalitativ fostran får vi genom att vi har de där yrkeskunniga arbetstagarna på jobb där varje dag. Och de möter barnet eller den unga så som man bör, ända från morgonen.” – Chef G

I citatet förkroppsligas ansvaret om barnen i när professionella vuxna möter barnen i vardagen. Genom att betona ”yrkeskunniga arbetstagarna” konstrueras en diskurs där god vård och omsorg direkt kopplas till personalens kompetens och sätt att bemöta barnen. Till skillnad från tidigare citat, där kunskap framställs som något som förvärvas genom utbildning, certifikat eller utvärdering, ges här en mer vardagsnära förståelse. Kunskap framträder som något som används kontinuerligt i mötet med barnet, från morgon till kväll. Samtidigt kan denna konstruktion bidra till en förståelse där kvalitet i omsorgen främst kopplas till individernas kompetens. Arbetsbelastning eller resurser hamnar då i bakgrunden, medan personalens kunnande blir det centrala måttet på god vård och omsorg.

Informationsteknologi erbjuder hjälp i många barns vardag och finns tillhands också i barnskyddsarbetet som ett fungerande verktyg. Teknologin framträder som ytterligare ett område där kunskap ges betydelse i relation till god vård och omsorg:

”... teknologin finns redan med så väldigt, väldigt starkt i barnens liv, så vi borde ha mer kunnande för att ta till oss den. Jag tänker att man också genom den metodiskt kanske kunde göra vissa grejer på ett annat sätt än vad vi traditionellt är vana vid att göra. För mig är det så att jag är redan i den åldern att det är svårt för mig att greppa och behärska och se den där visionen, om vad allt det finns för möjligheter i den digitala miljön, om vad man kunde använda som arbetsplattform och börja jobba med saker tillsammans med vuxna och barn, men jag tycker att det är en möjlighet...” – Chef E

Informationsteknisk kunskap konstrueras som både nödvändigt och problematisk. Den kan vara till hjälp för utvecklandet av arbetsgruppens kunnande. Chef E tar fram hur digitalteknologi också kunde ge nya möjligheter till samarbete inom vården och omsorgen i en positiv bemärkelse. Å andra sidan konstrueras kunskapsbehovet som ett problematiskt glapp, där chefen upplever deras sakkunskap som otillräcklig i barnens digitala vardag. Detta synliggör en diskurs där professionell kompetens inte kan tas för givet, utan något som ständigt utmanas av samhällelig utveckling. Teknologi framställs dock inte enbart som en utmaning, utan också som en möjlighet att utveckla nya arbetssätt. Kunskap om digitala verktyg konstrueras därmed som ett sätt att modernisera omsorgen och skapa nya former av samspel mellan vuxna och barn. På detta sätt kopplas god vård och omsorg till förmågan att anpassa sig till förändrade sociala och teknologiska villkor.

Inom barnsyddsenheter förekommer även situationer som kräver särskild kunskap om hantering av våldsamma situationer. Denna form av kunskap beskrivs som både lagstadgad och formaliserad:

”... vår personal utbildar sig. Det är en certifierad utbildning hos oss på årsbasis, så vår personal går igenom en teori relaterad till fasthållning, vilken inkluderar lagstiftning samt olika andra teoretiska aspekter. Sedan har vi en dag med praktisk övning.” – Chef H

Chef H beskriver att skolningen i fråga är certifierat och ska förnyas årligen. I citatet konstrueras kunskap som något som kan standardiseras, certifieras och kontrolleras genom utbildning. Genom att koppla hantering av fasthållning till lagstiftning och återkommande skolning framställs denna kunskap som relativt teknisk. Detta konstruerar en diskurs där

trygghet uppnås genom att personalen behärskar specifika metoder, snarare än genom relationellt arbete i situationen.

Kunskap kan vara både konkret och abstrakt. Kunskap kan ge möjligheter till utveckling av verktyg för skapande av helhetsbilder. Följande citat beskriver hur chefer får fram konkret kunskap om god vård och omsorg:

”Vi kommer att få en kurs i det nu från och med nästa månad och det är en sak är just att ett sådant där mätningsverktyg, en metod som vi kommer att börja använda. Det är ett verktyg som de heter [programmets namn]. Vi kan mäta till exempel när ett barn eller ungdom blir placerat, så sätter du dig ner och så finns det olika kategorier som skola, familj, mående. De får lägga en siffra var de är idag. Det är alltså 1–5, och så gör man det där på nytt om 3 månader med dem och så ser man, så mäter man liksom att ahaa skola börjar gå bättre men här är vi ännu inom familjen, relationer är vi ännu på det här samma, att här finns ännu problem” – Chef D

Ibruktagande av ett mätverktyg innebär att kunskapen i detta sammanhang konstrueras som något kvantifierbart och jämförbart. Genom att kategorisera barnets upplevelsevärld i mätbara enheter fördelas barnets tillvaro i kategorier, vilket möjliggör en linjär uppföljning av utvecklingen på en skala mellan 1 och 5. Kunskapen framträder därmed som en ”objektiv sanning” som kan frikopplas från den omedelbara interaktionen. Kunskap framställs därmed genom standardiserade metoder, vilket gör uppföljandet av vårdarbete systematiskt, transparent och kontrollerbart.

Kunskap om barnskydd kan betraktas som en tillgång som ledningen har till uppgift att förvalta och säkra. Chef F beskriver här hur god vård blir ett resultat av beslut kring rekrytering och utbildning, där ansvaret för kompetensen förläggs till en strukturell nivå:

”Den där utbildningen skulle nog vara väldigt viktig i det. Och förstås rekryteringen av arbetstagare så att vi får bra, lämpliga arbetstagare. Det skulle vara viktigt, och likaså förstås all slags organisering och annat arrangerande av arbetet, så visst har ju förmännen en viktig roll i det hela sen, för att det ska rulla på.” – Chef F

Chef F konstruerar kunskap som något som är nära kopplat till organisation och ledning. Utbildning, rekrytering och organisering bidrar till att kunskap inte enbart framstår som en individuell egenskap hos personalen, utan som ett resultat av strukturella beslut. God vård och omsorg framställs som beroende av att rätt kompetens finns på plats, men också av hur arbetet leds och organiseras. På så sätt konstrueras kunskap som något som måste

möjliggöras uppifrån, snarare än något som enbart kan utvecklas i vardagsarbetet. Dessa utsagor bidrar till en diskurs där kvalitet i omsorgen kopplas till styrning, planering och kontroll av personalens kompetens. Som motvikt blir vårdens kvalitet beroende av hur väl ledningen lyckas säkerställa att rätt kunskap finns tillgänglig.

6.3.1 Slutsatser och subjektspositioner inom yrkeskunskap

Kunskap är inom barnskyddet som ett centralt, men ofta osynligt, verktyg i det dagliga arbetet tills den behövs. Kunskap blir särskilt synlig när den saknas. Samtidigt framställs kunskap som något dynamiskt och föränderligt, vilket kräver kontinuerlig utveckling hos både personal och organisation. Genom diskurserna skapas en förståelse av kunskap som en grundläggande och nödvändig komponent för att möta barnens behov, även om betoningen på standardisering samtidigt riskerar att osynliggöra relationella och emotionella faktorer. Denna konstruktion av kunskap skapar specifika subjektspositioner för chefer, personal och barn.

Chefen intar en position som en strategisk möjliggörare och administratör av kompetens. Hos chef F placeras ett tydligt ansvar hos ledningen för att genom rekrytering och organisering säkerställa att verksamheten fungerar. Här positioneras chefen som den som bär ansvaret för att kunskap möjliggörs uppifrån genom strukturella beslut. Samtidigt kan chefen inta en mer personlig position, vilket synliggörs hos chef E, som positionerar sig själv som icke-behärskande inför den digitala miljön. Denna position tydliggör att professionell kompetens inte är oföränderligt, utan något som ständigt utmanas av samhällets utveckling.

Inom denna repertoar positioneras personalen på flera sätt. Hos chef G positioneras de som bärare av vårdens kvalitet, där deras yrkesskicklighet gör kunskapen till något förkroppsligat i det dagliga bemötandet. Samtidigt medför kravet på ständig utveckling, som hos chef A, att personalen positioneras som subjekt i behov av kontinuerlig uppdatering, där tidigare kunskap riskerar att vara otillräcklig inför samtida utmaningar som missbruk och neuropsykiatriska svårigheter. I relation till den teknologiska utvecklingen hos chef E, kan personalen med brister digitalt kunnande även positioneras som ett potentiellt hinder, vilket sätter krav på dessa anställdas förmåga att anpassa sig till moderniserade arbetssätt.

Slutligen påverkas även barnets subjektsposition av hur kunskap konstrueras. Genom introduktionen av mätverktyg, som hos chef D, positioneras barnet som ett mätbart objekt för utvärdering. I denna diskurs blir barnets utveckling och vårdens kvalitet något som kan kvantifieras genom barnets egna unika upplevelser över tid. Kunskapen fungerar här som ett

verktyg för att systematisera kontrollen av vården, där mätningen görs till en metod för att identifiera problem och följa upp förbättringar. Kvalitet i omsorgen blir här synonymt med mätbara framsteg, där personalen positioneras som analytiker vars uppgift är att kartlägga barnets position utifrån mätningens resultat.

6.4 Tolkningsrepertoar av god vård och omsorg förankrat i rutiner

Liksom i barnfamiljer byggs vardagen på barnhem upp av rutiner, gränser och struktur, vilket ökar förutsägbarheten i barnens och ungdomarnas vardag. Begreppet rutin på barnhem används i chefernas utsagor som ett sätt att öka stabilitets- och trygghetskänsla hos barnen, vars liv tidigare och ännu präglas av instabilitet och osäkerhetskänsla. Rutiner blir alltså till något som inte enbart organiserar verksamheten, utan också bidrar till en upplevelse av stabilitet.

Cheferna beskriver rutiner i barnhemmens vardag på följande sätt:

”Vi har väldigt schemalagt just med allt från som jag sade tider, hur en dag ser ut och sen liksom i veckan och med aktivitetsdagar, städdagar och hobbys, så det är väldigt strukturerat och de här barnen mår ju bra av det. När man är en personalgrupp som byter så måste det ju finnas en schemalagd vecka på något vis att alla vet lite vad som gäller” – Chef D

Citatet konstruerar rutiner som något som främjar både barnen och personalen. Fasta ramar och rutiner lyfts konsekvent fram som trygghetsskapande. Genom att lyfta fram schemalagda dagar, aktiviteter och fasta rutiner beskrivs vardagen som förutsägbar och organiserad. När chefen säger att ”barnen mår bra av det” kopplas rutiner direkt till barnens välmående. Samtidigt betonas att rutiner är nödvändig även för personalen, särskilt i en verksamhet där personal regelbundet byts ut.

Skolan har en betydande roll för barns och ungdomars utveckling. Skolvärlden kan ha olika inflytelse på barnen inom barnskyddets boendeenheter. I följande citat beskriver chefen skolans roll i vardagen.

”... vi håller fast vid de där rutinerna, nu dikterar ju skolan förstås mycket av de rutinerna, även dagvården där i det andra huset och så här, att man går efter dem. Och det är väl liksom samma sak som gäller för alla, att man strävar efter att skolan ska kunna skötas och skolärenden tas om hand, och sedan tillkommer hobbyn, man stöder kompisrelationer och

skjutsar och hjälper och hämtar och möjliggör dessa, så de är sådana där viktiga saker…" – Chef E

Chef E illustrerar hur många olika aktiviteter får förekomma i skolvardagen, men att skolarbetet är det viktigaste och något som bör prioriteras. Skolgång beskrivs som något som gäller alla och som organiserar dygnsrytmen. I denna diskurs konstrueras skolan som en stabiliserande faktor som bidrar till normalitet och kontinuitet. Samtidigt konstrueras fritidsintressen och sociala relationer som betydelsefulla, men de skall förverkligas på skolarbetets villkor.

Rutiner framkommer även i beskrivningar om vardagen:

"… jag märker att våra alldeles vanliga vardagsrutiner, vare sig det är veckoprogram eller vad vi nu har, eller dagsprogram. Och sedan planeras det barnspecifika veckoprogram och dagsprogram även för barnen, så på sitt sätt de där strukturerna, att de är tydliga…" – Chef B

Här ges rutiner betydelse genom tydliga planer och scheman, både på generell nivå och anpassade till enskilda barn. Chefen talar om tydlighet och planering som centrala för att skapa rutiner. På så sätt konstrueras barnets trygghet som beroende av förutsägbarhet och kontinuitet.

Det sker ett pedagogiskt arbete då personalen via sitt sociala beteende fungerar som förebilder för barnen. Chef A betonar här hur de anställdas egen punktlighet och disciplin fungerar som en tyst kommunikation med ungdomarna om vikten av att ta ansvar och hålla gemensamma överenskommelser:

"Då man börjar sitt arbetsskift att man är i god tid och det fungerar också bra att man visar också till ungdomarna att när mitt arbetsskift kommer så är jag också i god tid, vilket automatiskt blir en bra grej för ungdomarna att man vill sköta sitt jobb, man vill sköta tider och hålla överenskommelser" – Chef A

Rutiner upprätthålls inte enbart genom scheman, utan även av de vuxnas eget agerande och exempel. Genom att prata om att sköta sitt jobb och att ta ansvar konstruerar chefen en diskurs om rutiner där ungdomarna ges en förebild och modell. Rutiner får en annan betydelse då det förmedlas genom social inlärning, snarare än genom regler i sig. Samtidigt ges barnen begränsade möjligheter att påverka de rutiner de lever inom.

Idén om att skapa trygghetskänsla hos barnen vilar ofta på den klassiska balansgången mellan auktoritet och omsorg. Här reflekterar chefen över behovet av fasta ramverk, samtidigt som hen försöker förena idén om "gränser och kärlek" med ett mer flexibelt och lyhört förhållningssätt:

”…om det vore ett specialbarnhem eller ett idealbarnhem, så måste det nog finnas, kanske till och med strama ramar och bestämmelser. Kanske man kan säga som det traditionella ’gränser och kärlek’. Den typen av tänkande. Och å andra sidan är jag nog för en sådan flexibel uppfostringsstil också, absolut.” – Chef F

Chefen uttrycker tydligt att fasta ramar ibland ses som en förutsättning för ett välfungerande barnhem. Genom formuleringar som ”strama ramar” och ”bestämmelser” konstruerar en bild av hur ett välfungerande barnhem organiseras. Rutiner framställs som ett villkor för kvalitet, snarare än som ett val. Samtidigt kopplas dessa ramar med föreställningen om ”gränser och kärlek” och då konstrueras vården som omsorgsfull snarare än kontrollerande. Vidare används uttrycket flexibel uppfostring som ett kompletterande ideal men utan att ifrågasätta rutinernas övergripande roll.

När samma chef beskriver hur kvalitativ omsorg syns, kopplas detta tydligt till vardagens funktion:

” … det syns i att barnen går i skolan och att vardagen flyter på. Det är egentligen det, att det inte är något speciellt med den vardagen. Alltid händer det ju förstås speciella saker här, eftersom det här är speciella barn så händer det ju mycket här. Men vad det sedan är för varje barn, att man ser vad som är framgång, att ribban kan ligga lågt för det som man redan anser vara att vi har lyckats. Men nog är det ganska konkret, klart liksom, att hej, nu har vi lyckats bra här.” – Chef F

Med att uttrycka att barnen ”går i skolan” och att ”vardagen flyter”, ges rutiner en betydelse som ett mått på framgång. Kvaliteten synliggörs genom stabilitet och frånvaro av avvikelser, snarare än genom särskilda insatser. Barnens individuella förutsättningar uppmärksammas då och även de små framsteg räknas som lyckade. På så sätt framträder en diskurs där rutiner anpassas efter barnets situation, men där målet fortfarande är ett fungerande och förutsägbart vardagsliv.

Trygghet inom barnskyddet förknippas i hög grad med att den yttre miljön är stabil och förutsägbar. I nästa exempel beskrivs hur de dagliga rutinerna anpassar barnens individuella rytm.

”Och sedan är det enligt min mening det, att de har det tryggt att vara här ända från vardagsrytmen, att det egentligen är de där rytmerna, rutinerna och sådant, så de är personliga för var och en och de följs.” – Chef G

Tryggheten kopplas här starkt till förutsägbarheten i barnets vardagsrytm. Individuellt anpassad struktur konstrueras genom att betona att rutinerna är ”personliga”, vilket visar att fasta rutiner kan göras flexibla och utgå från det enskilda barnets behov. Samtidigt betonades att rutinerna följs. Detta fungerar i tolkningsrepertoaren som ett sätt att understryka att kontinuitet är nödvändig för rutiner. Trygghet framställs som beroende av förutsägbarhet och att ramar sätts upp av för barnen pålitliga vuxna.

6.4.1 Slutsatser och subjektspositioner inom rutiner

Sammanfattningsvis visar tolkningsrepertoarerna att gränser, rutiner och struktur ges en central betydelse i barnens och ungdomarnas vardag på barnhem där grundtrygghet ofta saknas. I chefernas utsagor konstrueras rutiner som en nödvändig del av god vård och omsorg. Trygghet kopplas i citaten till tydliga riktlinjer och fasta rutiner, till planering, skolgång och vuxnas förebild. I chefernas utsagor framställs trygghet som något som konstrueras genom förutsägbarhet, där barnet vet vad som kommer att hända och inom vilka ramar.

Cheferna intar en position som administratör och den som definierar ramverket. I citaten ur chefernas F och B intervjuer framträder en position där chefen ansvarar för att skapa de förutsättningar, exempelvis detaljerade scheman, för att verksamheten ska fungera. Inom denna position ges chefen och personalen utrymme för att tolka när och hur flexibilitet kan tillämpas, fast alltid med hänsyn till de etablerade rutinerna. Kvalitet i god vård och omsorgen uppkommer därmed som ett resultat av hur väl dessa rutiner följs och hur de lyckas konstruera en förutsägbar vardag för barnet.

Personalen positioneras i sin tur som rutiners bärare och som sociala förebilder. Detta blir särskilt tydligt i citatet ur chefens A intervju, där personalens beteenden, till exempel att hålla tider och uppfylla andra överenskommelser, fungerar som modeller för ungdomarna. Även hos chef D framträder det att personalen själva behöver gemensamma ramar för att veta ”vad som gäller”. Rutiner framstår därmed som ett gemensamt ankare för både barn och vuxna, där personalen ansvarar för att upprätthålla ramarna i det dagliga arbetet.

Utifrån tolkningarna gällande rutiner i boendeenheternas vardag framträder specifika subjektspositioner även för de inblandade aktörerna. Genom att konstruera skolan som barnets primära stabiliserande faktor positionerar chefen E barnet som en mottagare av struktur och rutiner. I chefernas D och G konstruktioner kopplas barnens välmående och trygghet i hög grad till deras förmåga till att anpassa sig till givna ramar och dygnsrytmer. I chefernas E och F diskurser fungerar skolan som ett centralt strukturerande ramverk som definierar barnets vardag och rutiner. Genom att barnet följer vuxnas definierade rutiner, konstrueras barnet som en individ som genom anpassning mottar trygghet och fostran.

7 Diskussion

Det empiriska materialet visar på en komplex och mångfasetterad verklighet för cheferna på barnhemmen. Genom de identifierade tolkningsrepertoarerna och chefernas subjektspositioner blir det tydligt hur ledarskapet och omsorgen i enheterna inte påverkas enbart av barn-, personal- och situationsspecifika krav. Cheferna för ständigt en slags ”professionell förhandling” med olika utifrån givna logiker och dilemman som också behöver beaktas.

7.1 Det splittrade ledarskapets utmaningar

Ett centralt spänningsfält i chefernas konstruktioner berör ledarskapets inre och yttre dynamik. Inom den klientcentrerade tolkningsrepertoaren beskriver cheferna god vård och omsorg utifrån relationsbaserade och människonära värderingar. Det exemplifieras i en av intervjuerna hur en äldre pojkes önskan om att få gå ut i skogen och hugga träd prioriteras genom att man arrangerar om på enheten. I en annan diskurs betonas att allt utgår från att bemöta barnet med genuin uppskattning som en egen person. Genom detta lyhörda och flexibla förhållningssätt tar chefen en position som en möjliggörande och engagerad vuxen. Denna positionering har starka kopplingar till det ”tjänande ledarskap” som Holmi och Kekkonen (2023) lyfter fram som ett modernt ideal inom barnskyddet, där fokus ligger på klientens välbefinnande och på att skapa trygghet.

Denna människonära ledarskapsideologi behöver dock i vardagen samordnas med praktiska krav på struktur och administration. Inom rutinrepertoaren skiftar fokus mot behovet av att fungera som en tydlig ram och trygg auktoritet, där man måste ”dra gränser” och ”ingripa” när situationen kräver det, eller ansvara för dygnsrytmer och detaljerade

scheman. Här ställs chefen inför en klassisk yrkesmässig balansgång; å ena sidan finns förväntningen om att vara en närvarande, relationell vuxen, men å andra sidan krävs hantering av en strikt reglerad byråkratisk och organisatorisk verklighet.

Denna dynamik stämmer överens med Sveningsson och Alvessons (2003) teorier om ledarskapets vardagliga utmaningar (jmf. vaktmästarmetaforen). Det uppstår ofta ett glapp mellan chefens vision om att utveckla den värdebaserade vården och en realitet som handlar om att lösa akuta operativa problem, kontrollera personalresurser och dirigera dagliga rutiner. Denna upplevelse bekräftas av utredningen Lastensuojelun mahdollistajat (2021), där närledarskapet inom barnskyddet beskrivs som utmanande eftersom det är delat mellan substanskompetens, personalledning och offentlig förvaltning. För att hantera denna splittring skapar cheferna vad Sveningsson och Alvesson (2003) kallar en narrativ självidentitet. Chefen bibehåller en inre bild av sig själva där hen i grunden är en värdestyrd ledare snarare än enbart en administratör. Ur ett diskursivt perspektiv innebär detta att det relationsbaserade arbetet i vardagen (liten d-diskurs) ständigt behöver förhandlas med organisationens och det juridiska systemets övergripande logiker (stor D-diskurs; Fairhurst, 2008). Chefen hamnar därmed i en roll där uppgiften blir att ge de byråkratiska ramarna ett mänskligt och meningsfullt innehåll.

7.2 Balansen mellan rutin och barnets delaktighet

Ett annat viktigt ideologiskt dilemma framträder i synen på barnets position i vården. Chefernas tal vilar på en stark barncentrerad grund. I den klientcentrerade tolkningsrepertoarens diskurser betonar chefer vikten av att lyssna, lyfta fram barnets egen röst och se individen bortom eventuella diagnoser. Vidare beskrivs barnhemmet som en trygg plats för försoning, där barnets tidigare svåra erfarenheter kan mötas med förståelse och därigenom ge bekräftelse av barnets egenvärde. Denna konstruktion är direkt förankrad i Barnskyddslagen (417/2007), FN:s konvention om barnets rättigheter samt de nationella kvalitetsrekommendationerna (Malja et al., 2019), vilka fastställer att barnet ska betraktas som ett aktivt subjekt och en rättighetsbärare i sin egen vårdprocess. Samtidigt visar resultaten hur barnets position påverkas när cheferna talar utifrån rutin- och yrkeskunskapsrepertoaren. Här kopplas god vård konsekvent till förutsägbarhet, punktlighet och det faktum att ”vardagen flyter på”. När skolan och fasta rutiner konstrueras som de primära stabiliserande element, förutsätter det också att barnet kan ta

till sig och passa in i denna struktur. Barnets trygghetskänsla konstrueras därmed till viss del av barnets egen förmåga att anpassa sig till enhetens gemensamma dygnsrytm.

Strävan efter att stödja barnets utveckling mot självständighet avspeglar allmänna finländska samhällsnormer. En diskurs kombinerar uttryck som att se till ”barnets bästa” med idealet om en ”flexibel uppfostringsstil”, där målet är att barnen gradvis ska lära sig att vägleda sig själva. Här samspelar resultatet med en kulturell norm där självständighet, autonomi och förmåga att klara sig själv betraktas som centrala resurser inför vuxenlivet. Om självständighet blir ett mål för vården, uppstår en utmaning i hur man ska hjälpa barn eller familjer som har behov av mer omfattande, långvarigt stöd. Det uppstår en risk för att idealet om att "klara sig själv" oavsiktligt leder till att familjens behov av myndighetsstöd upplevs av dem själva som ett personligt misslyckande, snarare än som en rättighet till att få hjälp.
Här kan de förekomma dilemman då givna rutiner däremot kan minska barnens behov av att tolka situationer eller pröva gränser. Barnens upplevelse av trygg omsorg växer fram genom ordning och kontinuitet i vardagen. Rutiner får en funktion av att minska ovisshet och psykisk belastning och bidra till att skapa lugn och stabilitet i barnens vardag.

Användning av standardiserade metoder och mätverktyg kan också försvåra ett individuellt beaktande av barnens delaktighet i vården. Det beskrivs hur barnets mående, skolgång och relationer skattas på en skala från 1 till 5 var tredje månad, vilket gör kunskapen om barnet mer mätbar och överskådlig. Detta är ett praktiskt exempel på tillämpandet av den nya Tillsynslagen (741/2023) och Valviras föreskrifter, som kräver att enheterna kan uppvisa mätbara planer för självövervakning. Utifrån Kirsi Juhilas (2009) teorier om New Public Management (NPM) skapar sådana verktyg dock en ny utmaning. När verksamheten styrs mot att redovisa kvalitet i siffror, blir det dolda kravet att barnet förväntas uppvisa mätbara framsteg inom en viss tidsram. Det finns då en underliggande risk för att de mänskliga delarna av omsorgen – de som inte enkelt kan mätas på en skala – hamnar i bakgrunden av systemets krav på kontroll och administrativ förutsägbarhet.

7.3 Samarbete som ideal och praktisk realitet

Den tredje yrkesmässiga utmaningen berör förhållandet mellan det gemensamma samarbetsidealet och de strukturella villkor som råder inom barnskyddet. Inom samarbetsrepertoaren målar cheferna en bild av en enhetlig och välfungerande yrkeskultur.

Som ett exempel beskrivs en krisartad rymningssituation som löses konstruktivt genom att personal, socialarbetare och föräldrar sätter sig ner för att ”skräddarsy en plan”. Chefen beskriver det lyckliga utfallet som resultatet av ett ”bra och förtroendefullt samarbete”, och lyfter samverkan fram som den bärande kraften i barnskyddsarbetet. Detta ligger i linje med publikationen *Lastensuojelun ytimessä* (2013), som betonar att barnskyddets kärna är ett relationsbaserat arbete där samverkan och tillit i vardagen är avgörande. Det råder bland cheferna en stor uppskattning av personalens yrkeskunskap; personalen positioneras som trygga vuxna som genom med unik förståelse för barnens situationer, och deras bedömningar av barnen värderas även högt av inbjudna utomstående experter. Samtidigt som en fungerande samarbetskultur framställs som en självklar problemlösare, rymmer den i praktiken också en utmaning gällande hur oliktänkande hanteras i vårdgruppers diskussioner. När man jämför chefernas beskrivningar blir det tydligt att gott samarbete i arbetsgruppen ofta förutsätter en hög grad av enighet. Vidare beskrivs hur arbetsgruppen samlas för att reflektera och fatta gemensamma beslut, men betonar samtidigt att man i vardagen därefter strikt måste ”hålla fast” vid de gemensamma linjerna för att skapa en förutsägbar miljö för barnen.

Enhetscheferna antyder hur en komplex balansgång råder mellan kravet på en enhetlig linje utåt och behovet av en levande, kritisk intern debatt. Om idealet kräver fullständig samstämmighet för att hålla upp strukturen, uppstår en fråga om hur avvikande perspektiv eller etiska värderingar hos enskilda handledare tas tillvara. Det finns en risk för att en stark strävan efter ömsesidig förståelse oavsiktligt gör att olika infallsvinklar hamnar i bakgrunden för att skydda en ”gemensam och god anda”. Att alltid ”dra åt samma håll” kan i längden minska utrymmet för professionell oenighet och motverka den dynamik och det öppna etiska ansvarstagande som kvalitetsrekommendationerna (Malja et al., 2019) lyfter fram.

Avslutningsvis kan det konstateras hur ”krockar” i chefernas övergripande förhållningssätt uppstår, som betonar att kriser kan lösas genom personlig lyhördhet (liten d-diskurs), med de strukturella utmaningar som barnskyddet befinner sig i (stor D-diskurs). Rapporter från Heino et al. (2021) samt Holmi och Kekkonen (2023) uppvisar hur offentliga sociala sektorn på nationell nivå lider av resursbrist och att där närmare var tredje enhet i Finland av brist på behörig personal. Barnhemschefer hamnar tidvis anlita obehöriga vikarier för att uppfylla lagstadgade personaldimensionering, samtidigt som de bär ansvaret för att de skall kunna erbjuda barnen kvalitativ vård i den emotionellt krävande barnhemsvardagen.

Det kom fram att också behörig personal kan ha brister i kunskap för att kunna förstå och delta i barnens digitala verklighet.

När samarbete och individuella insatser betonas som den primära lösningen på problem, finns det en risk för att de bakomliggande strukturella och ekonomiska bristerna i systemet osynliggörs. Om processen under barnets placering på barnhem är bristfällig kan det tolkas som enbart en direkt följd av chefens personliga eller arbetsgruppens interna misslyckande, och inte se det som också en indirekt följd av underfinansiering eller överbelastning inom hela organisationen (Heinonen & Sinko, 2014). För att motverka detta lyfts fram betydelsen av vad Juhila (2009) kallar en kritisk redogörelseskyldighet. Genom att använda sin ”realismuppgift” behöver cheferna i sin kommunikation våga synliggöra knappa resurser och stela ramar. På detta sätt kan god vård och omsorg framstå som något som kräver professionellt och mänskligt omdöme, snarare än enbart en mekanisk anpassning till givna resurser.

8 Konklusioner

Syftet med magisteravhandlingen var att studera hur chefer på barnhem konstruerar god vård och omsorg samt hur chefer, barn, professionella och andra aktörer subjektspositioneras i relation till dessa konstruktioner. Forskningsfrågorna som besvarats i resultatet är: (1) hur konstruerar barnhemschefer god vård och omsorg? (2) hur subjektspositioneras chefer, barn, professionella och andra aktörer i relation till konstruktioner om god vård och omsorg? och (3) finns det spänningar mellan olika konstruktioner av god vård och omsorg samt subjektspositioner? Hurdana i så fall?

Studien har identifierat fyra tolkningsrepertoarer som är centrala för de intervjuade chefernas tal om god vård och omsorg på barnhem: (1) klientcentrerat arbete, (2) samarbete, (3) yrkeskunskap och (4) rutiner i vardagen.

Resultaten visar att cheferna ofta balanserar mellan två ideal: å ena sidan utövandet av barnspecifikt klientcentrerat arbete och internt samarbete, och å andra sidan beprövad yrkeskunskap, såsom skapandet av rutiner i vardagen, samt annan yrkeskunskap genom skolning, till exempel hanteringen av kriser. Denna balansgång diskuteras i underkapitlen nedan utifrån tre ideologiska dilemman: samhälleliga diskurser, lagstadgade ramar och yrkesetiska ideal. Syftet är att synliggöra hur cheferna samspelar med, och utmanas av, dessa spänningar.

Avhandlingen bidrar med kunskap om att god vård och omsorg konstrueras inte enbart genom enskilda beståndsdelar, så som att följa instruktioner, fortsatta utbildningar eller ett empatisk klientcentrerat bemötande. God vård och omsorg kräver en kontinuerlig och reflexiv balansgång där chefen måste lämpa mellan mänskliga behov, organisatoriska strukturer och lagstadgade krav.

8.1 Reflektion av metoden och tillförlitlighet

Efter att ha diskuterat studiens resultat, är det nödvändigt att diskutera valet av forskningsmetoder, samt kritiskt utvärdera forskningsprocessens vetenskapliga tillförlitlighet. I enlighet med Fejes och Thornberg (2019) utvärderas en kvalitativ studie genom att värdera forskarens noggrannhet, transparens, integritet och självmedvetenhet under hela arbetets gång.

Magisteravhandlingens teoretiska referensram har med avsikt avgränsats till det socialkonstruktionistiska perspektivet i och med att avhandlingen tar i beaktande både mikro- och makrodiskurser inom barnskyddet. Kritiska diskursiv psykologi (CDP) har i sin tur valts som metodansats för att ge utrymme för en bred analys. Dessa två tillvägagångssätt har avgränsat analysen av avhandlingens material, men har samtidigt givit utrymme för en mångdimensionell tolkning i och med att perspektivet och analysmetoden kompletterar varandra. Det har varit väsentligt att strikt följa CDP analysmetoden och att medvetet endast följa den som den valda metoden. CDP har gjort det möjligt att röra sig bortom en förenklad syn på språket eller en passiv spegling av verkligheten, och i stället synliggöra hur chefernas tal aktivt formar, upprätthåller och förhandlar professionella förhållanden och kulturella normer inom barnskyddet. En av studiens främsta metodologiska styrkor är just valet av CDP. Genom att fokusera på språkbruket har metoden gjort det möjligt att upptäcka också små nyanseringar och subjektspositioner i materialet som en kvantitativ enkätundersökning inte kan fånga upp.

Studiens empiriska värde ligger i de nyanserade citaten från åtta barnhemschefer. Det ger en inblick i barnhemmens specifika kontext, och låter läsaren självständigt följa och granska analysprocessens giltighet. Enhetscheferna hittades slumpmässigt på internetet utifrån sin yrkesroll och fick förfrågan att delta i intervju via telefonsamtal eller e-post.

Utifrån studiens kvalitativa ramverk vilar studiens kvalitet på forskarens förmåga till samverkande kritiskt och kreativt tänkande (Fejes & Thornberg, 2019, s. 277). Eftersom

studien bygger på åtta enhetschefer från ett begränsat geografiskt område, är syftet inte att göra en statistisk generalisering i stor skala. Detta betyder att studiens tillförlitlighet säkras i stället genom en hög transparens, där de rika citaten gör det möjligt för läsaren att kritiskt följa och granska tolkningsprocessen.

Slutligen vill jag påpeka hur rollen som forskare krävt ett reflexivt förhållningssätt. Innan avhandlingen hade jag redan erfarenhet av barnskyddsarbetet, som handledare på ett barnhem. Detta kunde ha påverkat analysresultaten. Fastän erfarenheterna i grunden är en fördel i att förstå chefernas uttalanden, har det samtidigt varit viktigt att medvetet undvika potentiella fallgropar. Jag har strävat efter att hålla en analytisk distans och förklara helheter och kritiskt rannsaka mina egna slutsatser för att säkerställa att studiens tolkningar är genuint förankrade i det insamlade materialet. Jag har också varit tvungen att aktivt inte ta för givet att läsaren känner till innebörden av allmänt använda begrepp och språkbruk inom barnskyddsarbetet.

8.2 Slutsats och framtida forskning

Magisteravhandlingen bidrar till att fylla en kunskapslucka inom barnskyddsforskningen genom att undersöka hur god vård och omsorg förverkligas i barnhemsvardagen ur ett chefsperspektiv. Studiens resultat visar att administrativa processer, fasta rutiner eller mätbara målsättningar ger grundförutsättningar, ramverket, för verksamheten samt underlättar personalens och barnens känslomässigt krävande vardag på barnhemmen. God vård och omsorg i enheterna förverkligas dock i sista hand i mellanmänskliga möten mellan vuxen personal och barnen, där trygghetskänsla skapas och den positiva förändringen i barnens liv sker.

En viktig slutsats är behovet av att välfärdsområdenas beslutsfattare medvetengörs om hur enheternas chefer i sitt vardagsarbete ständigt balanserar mellan dels uppfyllandet yttre krav och rekommendationer, och dels ett lyhört och flexibelt förhållningssätt till personalens och barnens unika behov. Om chefens fokus inte finns i den etiskt viktiga omsorgen och bemötandet av barnen, finns det en risk att styrsystem och blanketter tar över för mycket av hens ledarskap. Det finns ett behov av att avlasta enhetscheferna från dagligt administrativt ansvaret. Det här lyfts fram i utredningen Lastensuojelun mahdollistajat (2021) och syftet är där att ge utrymme för ett strategiskt och tjänande närledarskap. Genom att avlasta cheferna byråkrati får de mer tid att stöda sin personal, prioritera deras välmående och på så sätt minska personalomsättningen.

Valet att studera chefernas diskursiva landskap har öppnat flera intressanta vägar för framtida forskning. Att genomföra en motsvarande diskursanalytisk studie men ur samma enheters barns perspektiv kunde ge en värdefull insikt om i vilken mån de placerade barnen konstruerar god vård och omsorg i enlighet med, eller i kontrast till, chefernas tolkningsrepertoarer.

Den här studien har även lyft fram frågan om luckor i personalens kunskaper om informationsteknologi. I en värld där barnens miljö blir alltmer virtuell kunde ett framtida forskningsämne vara hur digitaliseringen omformat interaktionen mellan personal och barnen på barnhemmen.

Källor

Allwood, C. M., & Erikson, M. G. (2017). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper.* Lund: Studentlitteratur.

Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion : vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (3 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Bardy, M. (2013). Vaativa vauvaperhetyö. i S. Aaltonen, M. Bardy, J. Barkman, T. Eronen, L. Friis, A. Heikkinen, . . . T. Tolonen, & M. Bardy (Red.), *Lastensuojelun ytimessä* (4 uppl., ss. 209-221). Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hämtat från https://www.julkari.fi/bitstreams/f043caf5-9b6c-4e33-9fbc-cb3bc753d18c/download den 20 4 2026

Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D., & Radley, A. (1988). *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking.* Sage Publications.

Björninen, J., Jalonen, H., & Kork, A.-A. (2026). Kartoittava katsaus sosiaalityöntekijän harkintavallasta lastensuojelussa. *Hallinnon Tutkimus, 45*(1), 57-72. doi:https://doi.org/10.37450/428k9r93

Burr, V. (2015). *Social Constructionism* (3 uppl.). London & New York: Routledge.

Clark, C. (2006). Against Confidentiality?: Privacy, Safety and the Public Good in Professional Communications. *Journal of Social Work, 6*(2), 117-136. doi:https://doi.org/10.1177/1468017306066738

Council of Europe. (2021). *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna.* Strasbourg: Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Hämtat från https://www.echr.coe.int/documents/convention_swe.pdf den 5 12 2022

Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. i M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates, *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (ss. 189-228). London: Sage.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad* (4 uppl.). Visby: Norstedts Juridik.

Fairhurst, G. T. (5 2008). Discursive Leadership: A Communication Alternative to Leadership Psychology. *Management Communication Quarterly, 21*(4), 510-521. doi:https://doi.org/10.1177/0893318907313714

Fejes, A., & Thornberg, R. (2019). *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl.). Stockholm: Liber AB.

Finlands FN-förbund. (2016). *FN:s konvention om barnets rättigheter och dess fakultativa protokoll.* Somero: Suomen YK-liitto. Hämtat från https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/lapsen_oikeudet_2016_sv_net.pdf den 5 12 2022

Finlex. (den 11 6 1999). *Finlands grundlag 731/1999*. Hämtat från Finlex: https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990731 den 5 12 2022

Finlex. (den 13 4 2007). *Barnskyddslag 417/2007*. Hämtat från Finlex: https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417 den 5 12 2022

Finlex. (den 14 4 2023). *Lag om tillsynen över social- och hälsovården 741/2023*. Hämtat från Finlex: https://www.finlex.fi/sv/lagstiftning/forfattningssamling/2023/741#OT7_OT4 den 2 5 2026

Heino, T., Lappalainen, E., Ranta, H., & Weckroth, N. (2021). *Lastensuojelun 24/7-yksiköt: Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hämtat från https://www.julkari.fi/bitstreams/c4345b66-341b-4227-a4e2-88a666be6906/download den 20 4 2026

Heinonen, H., & Sinko, P. (2014). *Onnistuneen lastensuojeluprosessin johtaminen.* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. Hämtat från https://www.lskl.fi/julkaisut/onnistuneen-lastensuojeluprosessin-johtaminen/ den 3 5 2026

Hoikkala, S., Muinonen, T., Palola, E., Rosberg, J., & Väisänen, A. (2023). *Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Hämtat från https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1

Holmi, L., & Kekkonen, E. (2023). *Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus: Lapsiperheiden sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksiä.* Lastensuojelun Keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen. Hämtat från https://www.lskl.fi/julkaisut/lasten-suojelemisen-nykytila-ja-tulevaisuus/ den 20 4 2026

Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi : Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö.* Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. (2009). Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 17*(4), 296-312. Hämtat från https://journal.fi/janus/article/view/50532 den 3 5 2026

Kaikko, K., & Friis, L. (2013). Menetelmät lastensuojelun tukena. i S. Aaltonen, M. Bardy, J. Barkman, T. Eronen, L. Friis, A. Heikkinen, . . . T. Tolonen, & M. Bardy (Red.), *Lastensuojelun ytimessä* (4 uppl., ss. 108-120). Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hämtat från https://www.julkari.fi/bitstreams/f043caf5-9b6c-4e33-9fbc-cb3bc753d18c/download den 20 4 2026

Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2016). *Psykologi i organisation och ledning* (3 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Larkin, M. (2015). Choosing your Approach. i J. A. Smith, & J. A. Smith (Red.), *Qualitative Psychology : a practical guide to research methods* (3 uppl., Vol. 3). London: SAGE Publications Ltd.

Locke, A., & Budds, K. (2020). Applying critical discursive psychology to health psychologyresearch: a practical guide. *Health Psychology and Behavioral Medicine, 8*(1), 234-247. doi:https://doi.org/10.1080/21642850.2020.1792307

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P., & Eriksson (toim.), P. (den 7 8 2019). *Lastensuojelun laatusuositus.* Helsinki: Social- och hälsovårdsministeriet. Hämtat från Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/31bae986-b078-4d91-9282-936c0dd42c69/content den 20 4 2026

MTV Uutiset. (den 5 3 2021). Liki 80 prosenttia lastensuojelun laitoshoidon työntekijöistä kokenut väkivaltaa töissä: "Tulos ei ole vain hälyttävä vaan järkyttävä". *MTV Uutiset*. Hämtat från https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/liki-80-prosenttia-lastensuojelun-laitoshoidon-tyontekijoista-kokenut-vakivaltaa-toissa-tulos-ei-ole-vain-halyttava-vaan-jarkyttava/8082158#gs.ke81q0 den 4 12 2022

Paasivirta, A., & Pitkänen, M. (2021). *Lastensuojelun mahdollistajat: Selvitys lähijohtamisen sisällöstä ja merkityksestä.* Lastensuojelun Keskusliiton. Hämtat från https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/05/Lskl.-Lastensuojelun-mahdollistajat.pdf den 20 4 2026

Paju, P., Westman, R., & Kuokkanen, J. (2025). *Miten lasten suojelun kustannukset kertyvät II.* Lastensuojelun Keskusliitto. Hämtat från https://www.lskl.fi/julkaisut/miten-lasten-suojelun-kustannukset-kertyvat-2-selvitys/

Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology : Beyond attitudes and behaviour.* London: Sage Publications.

Rissanen, S., & Lammintakanen, J. (2017). *Sosiaali- ja terveysjohtaminen.* Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Social- och hälsovårdsministeriet. (den 20 10 2022a). *Reform av social- och hälsovården*. Hämtat från Social- och hälsovårdsministeriet: https://stm.fi/sv/vardreformen den 4 12 2022

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto & Aluehallintovirastot. (2026). *Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2024-2027.* Lupa- ja valvontavirasto. Hämtat från https://lvv.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/valvontaohjelma den 30 5 2026

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira. (den 8 5 2024). *Määräys 1/2024*. Hämtat från Määräys sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajan palveluyksikkökohtaisen omavalvontasuunnitelman sisällöstä, laatimisesta ja seurannasta: https://www.finlex.fi/api/media/authority-regulation/536447/mainPdf/main.pdf?typeDiscriminator=national-supervisory-authority-for-welfare-and-health&timestamp=2024-05-07T21%3A00%3A00.000Z den 2 5 2026

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022b). *Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet vuosille 2023-2026.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Hämtat från https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164463/STM_2022_18J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Svedberg, L. (2025). *Gruppsykologi: om grupper, organisationer och ledarskap* (Vol. 8). Lund: Studentlitteratur AB.

Sveningsson, S., & Alvesson, M. (2003). Managing managerial identities: Organizational fragmentation, discourse and identity struggle. *Human Relations, 56*(10), 1163-1193. doi:https://doi.org/10.1177/00187267035610001

Svensson, P. (2019). *Diskursanalys* (1 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Mitä on lastensuojelu?* Hämtat från Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelulain%20tarkoitus den 5 12 2022

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (den 7 12 2023). *Lastensuojelun käsikirja: Lastenkodin omavalvontasuunnitelma*. Hämtat från Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/lastensuojelun-viranomaisten-valvonta/lastenkodin-omavalvontasuunnitelma den 2 5 2026

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan. (2 2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.* Hämtat från Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK): https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. (2017). *Lapsen hyvä ja lapsen suojelu - Eettisiä näkökulmia lapsen hyvinvointiin, oikeuksiin ja suojeluun.* Helsinki: Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Hämtat från https://etene.fi/documents/1429646/4872334/44.Lapsen_hyva_suojelu_f.pdf/c57afd85-9761-48c5-a5c4-4752a5571409/44.Lapsen_hyva_suojelu_f.pdf.pdf den 14 4 2019

Valtiontalouden tarkastusvirasto. (2025). *Tarkastuskertomus 9/2023 Sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaation rahoitus ja ohjaus: Jälkiseurantaraportti.* Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Wiggins, S. (2017). *Discursive Psychology : Theory, Method and Applications.* London: SAGE Publications Ltd.

Willig, C. (2015). Discourse Analysis. i J. A. Smith, *Qualitative Psychology : a practical guide to research methods* (ss. 143-167). Sage Publications.

Yle. (den 30 12 2020). Koskelan henkirikoksen uhri oli lastensuojelun asiakas ja se toi esiin alan kipupisteet – asiantuntija: Hatkassa olevia nuoria ei välttämättä etsi kukaan. *Yle*. Hämtat från https://yle.fi/uutiset/3-11717894 den 4 12 2022

Yle. (den 6 12 2021a). Pandemia lisäsi sosiaalialan työntekijöiden työnkuormitusta merkittävästi – professori: he kantavat viimesijaista vastuuta ihmisten elämästä. *Yle*. Hämtat från Pandemia lisäsi sosiaalialan työntekijöiden työnkuormitusta merkittävästi – professori: he kantavat viimesijaista vastuuta ihmisten elämästä: https://yle.fi/a/3-12215745 den 4 12 2022

Yle. (den 10 3 2021b). "Tytöt tuovat lastenkotiin huumeita rintaliiveissä, pojat nivusissa" – lastensuojelun työntekijä vaatii parempia keinoja valvontaan. *Yle*. Hämtat från https://yle.fi/uutiset/3-11788572 den 4 12 2022

Yle. (den 18 2 2021c). Lastensuojelun entinen työntekijä: Hatkaan lähtijän perään ei voi lähteä, kun työntekijöitä ei ole tarpeeksi. *Yle*. Hämtat från https://yle.fi/uutiset/3-11797805 den 4 12 2022

Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L., & Pasanen, K. (2022). *Kohti monitoimijaista lastensuojelua.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hämtat från https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/1d783302-378d-4ed5-8a74-e9dfcbe5228a/content den 20 4 2026

Bilagor

Bilaga 1. Användning av AI

I min magisteravhandling använde jag Gemini (3.5 Flash) vid flera tillfällen som stöd för språklig förbättring och strukturering.

14.3.2026: Förslag på hur jag kunde strukturera kapitel 2 (s. 2)

14.3.2026: Förslag på hur jag kunde strukturera kapitel 3 (s. 9)

23.4.2026: Språkkorrigering av halva stycket som börjar ”Lagen innehåller...” (s. 3); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

23.4.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Enhetscheferna för dygnetruntvården...” (s. 6); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

23.4.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ” Lagstadgade personalsdimensionering...” (s.7); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

23.4.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Det framkommer brister...” (s. 7); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

23.4.2026: Språkkorrigering av två meningar, där första meningen börjar ”Här i processen...” (s. 7); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

28.4.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Ledarskap som definition...” (s. 9); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

28.4.2026: Språkkorrigering av två meningar som börjar ”Inom den finländska...” (s. 9–10); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

28.4.2026: Språkkorrigering av tre meningar som börjar ”Det är en operativ...” (s. 10); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

2.5.2026: Språkkorrigering av två stycket som börjar ”Fairhursts (2008) diskursiva...” och ”Genom att utöva...” (s. 11-12); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

2.5.2026: Språkkorrigering av en del av stycket som börjar ”Juhila (2009, s. 304–305) lanserar...” och slutar ”...tillämpning av manualer” (s. 13); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

2.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Det handlar i ...” (s. 13); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

3.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Heinonen och Sinko (2014, s. 3) argumenterar...” (s. 14); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

3.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Jag har valt...” (s. 17); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

3.5.2026: Språkkorrigering av stycken som börjar ”Jokinen et.al. (2016) beskriver...”, ”Enligt Willig (2017) är...” och ”Detta mikrofokus skiljer...” (s. 18); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

12.5.2026: Förslag på hur jag kunde strukturera kapitel 7 (s. 47)

12.5.2026: Förslag på hur jag kunde strukturera kapitel 8 (s. 51)

15.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”I diskurserna kring...” (s. 32); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

15.5.2026: Språkkorrigering av stycken som börjar ”Inom denna repertoar...” och ”Slutligen påverkas även...” (s. 42); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

20.5.2026: Språkkorrigering av stycken som börjar ”Ett centralt spänningsfält...” och ”Denna människonära...” (s. 47); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

20.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Ett annat viktigt...” (s. 48); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

20.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Användning av standardiserade...” (s. 49); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citaten som börjar ”*Ett bra bemötande...*”, ”*...de har sett att...*”, ” *Men det är...*” (s. 29–30). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citatet som börjar ”*Det är åtminstone...*” (s. 31). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citaten som börjar ” *”…en gemensam god...*” och ” *...det är det täta...*”, ”...” (s. 33–34). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citaten som börjar ”*…min ledarskapsstil...*” och ”*Jag anser att...*” (s. 36). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citaten som börjar ”*…teknologin finns redan...*”, ” *… vår personal utbildar...*” och ”*Den där utbildningen…”* (s. 39–41). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citaten som börjar ”*... vi håller fast…*” och ”*...jag märker att...*” (s. 43-44). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

24.5.2026: Fick hjälp av AI med att översätta citaten som börjar ”*...om det vore...*” och ”*...det syns i att...*” (s. 45). Jag översatte citatet först själv, varefter jag fick hjälp i språkkorrigering.

27.5.2026: Språkkorrigering av stycket som börjar ”Barnskyddet i Finland...” (s. 2); AI:s version användes som inspiration och som stöd till styckets struktur, men jag skrev om texten själv.

AI användes inte för att skriva färdiga texter, stycken eller avsnitt utan som ett stöd för språk och struktur. Alla slutliga formuleringar är mina egna, och jag har kontrollerat innehållets korrekthet mot ursprungskällor. Ingen persondata eller upphovsrättsskyddat material har delats med AI.

Bilaga 2. Intervjuguide på svenska

Främjande av social och mänsklig hållbarhet i institutionellt boende

Praktiska saker, info och inledning till intervjun:

- Kontrollera hur mycket tid som reserverats för intervjun
- Dela en kort beskrivning av projektet och underskrift av informerat samtycke i två exemplar
- Förklara och betona att intervjun är konfidentiell och att anonymitet garanteras
- Betona att den intervjuade får avbryta intervjun när som helst genom att meddela intervjuaren

A. Det egna arbetet och arbetets organisering (den egna situationen och erfarenhet av jobbet)

1. Berätta om ditt arbete.

2. Hur mycket kan du påverka ditt arbete och hur det organiseras?

3. Hur upplever du din situation på jobbet just nu? Är ditt jobb tillfredställande? Upplever du ditt arbete som tungt?

4. Kan du nämna någon professionell referensram som styr ditt arbete?

5. Hur upplever du att andra ser på ditt arbete och bransch (t.ex. i samhällsdebatter)? // Hur upplever du de här uppfattningarna och hur påverkar de dig? // Om inte: Vad tror du det beror på?

6. Har det skett förändringar i ditt arbete och har de påverkat dig på något sätt? Hur?

B. Kvalitetsdiskurser

7. Hur ser din ideala barnhemsorganisation ut?

8. Kan du beskriva vad god vård/omsorg omfattas av?

9. Hur sköts vården/omsorgen i den ideala organisationen?

10. Vad är er organisations mest centrala styrkor?

11. Vilka är er organisations största utmaningar?

C. Ledning av praktiker

12. Hur producerar man god vård i praktiken?

    a. Vilka rutiner förbättrar ett arbete av god kvalitet?

    b. Vilka rutiner hindrar ett arbete av god kvalitet?

13. Kan du berätta hur du konkret har jobbat med att leda vård/omsorg den senaste veckan?

14. Tycker du att man kan leda kvalitet? Hur i så fall eller varför inte?

15. Berätta om en utmaning i produktionen av god vård som uppstått inom er organisation det senaste året. Hur hanterade du utmaningen?

16. Använder ni teknologier som hjälpmedel i arbetet? På vilket sätt förbättrar eller begränsar teknologierna ett arbete av hög kvalitet?

D. Ledning av medarbetare

17. Kan du beskriva dig själv som chef och/eller ledare?

18. Hur stöder organisationen och du dina medarbetare i att utföra ett gott jobb?

19. Jag har en lista framför mig på eventuella utmaningar som jag undrar hur er organisation och du som chef/förman bidrar till att förebygga och hantera. Jag tänkte att vi kan gå igenom dem en i taget. Hur stöder eller förebygger organisationen handledarnas:

a. Svåra bemötanden av barn? Vilken roll har du?

b. Våld eller osakligt beteende från barnens sida? Vilken roll har du?

c. Medarbetarnas stress och stresshantering? Vilken roll har du?

d. Medarbetarnas förenande av arbete med det övriga livet? Vilken roll har du?

20. Upplever du att organisationen och du har tillräckliga verktyg för att stöda medarbetare (i förebyggande av stress, otrygghet, våld)?

E. Utvecklingsarbete

21. Vilka tycker du är de centralaste aspekterna, speciellt kring vårdkvaliteten, som borde utvecklas i er organisation?

22. Vilka är förutsättningarna för att utvecklingens skall kunna förvekligas?

23. Hur skulle du jämföra kvaliteten på den vård ni producerar i jämförelse med andra liknande organisationer?

24. Hur påverkar upphandlingar kvalitetsarbete och -utvecklingen?

25. Hur bedömer (mäter) ni kvalitet?

F. Erfarenheter av kvalitet

26. Barnhemsorganisationer måste uppfylla ekonomiska krav, värdemässiga krav och klienternas behov. Hur ser du att de här olika ramarna och kraven går ihop inom er sektor och organisation?

27. Upplever du att du kan utföra ditt arbete i enlighet med dina värderingar? Varför/varför inte?

28. Hur har dina värderingar förändrats under din karriär i den här sektorn?

D. Förenande av arbetet och det övriga livet

29. Berätta om ditt liv utanför arbetet. Vad är meningsfullt och viktigt för dig?

30. Hur ofta tänker du under arbetstiden på saker utanför ditt jobb? Berätta mera.

31. Hur ofta tänker du under din fritid på arbetsrelaterade saker? Berätta mera. // Hurdana känslor väcker dessa tankar?

32. Hur upplever du förenandet av arbete och det övriga livet? Hur stöder din arbetsgivare dig här?

33. Upplever du att det skett några förändringar i hur du ser på förenandet av arbete och det övriga livet under ditt liv?

E. Ork i arbetet

34. Har du varit tillfälligt eller ofta stressad på arbetet eller trött p.g.a. ditt jobb?

a. Om ja:

35. Hur tar stressen/trötttheten sig uttryck? Vad hjälper mot den?

36. Kan du tala om saken på jobbet med din förman och med dina kolleger?

37. Har du behövt hälsovårdstjänster för att upprätthålla din arbetsförmåga?

b. Om nej:

38. Vad tror du det beror på att du inte känner dig trött eller upplever stress p.g.a. ditt jobb?

F. Framtiden

39. Hur ser du på den framtida utvecklingen i din egen organisation eller i sektorn?

40. Hur ser du på dina egna möjligheter i arbetslivet i framtiden? Varför?

41. Vilken roll önskar du att teknologier och digitalisering skall ha eller inte ha i framtidens omsorgsarbete?

42. Hur önskar du att allmänheten och samhället skall bemöta dig som professionell i den här sektorn i framtiden?

Frågor? Kommentarer?

Tack för intervjun! Kan jag återkomma till frågorna inom en snar framtid ifall det skulle uppstå ett behov för det?